

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Яремко Роман Романович

АУДИТ І КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування

Кваліфікаційна робота за ступенем освіти «магістр»

Студент групи ОМО - 22
Яремко Р.

Науковий керівник
к.е.н., доцент
Мужевич Н. В.

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:
«____» _____ 2024 р.

Зав. кафедри обліку і оподаткування
д. е. н., професор
Задорожний З. В. _____

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

	ЗМІСТ	
	Вступ	3
	РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	6
1.1.	Економічна сутність та моделі корпоративного управління.....	6
1.2.	Організаційна структура корпоративного управління ПрАТ «Тернопільський молокозавод».....	13
	Висновки до розділу 1.....	20
	РОЗДІЛ 2. АУДИТ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	22
2.1.	Суть та необхідність аудиту фінансової звітності в системі корпоративного управління	22
2.2.	Внутрішній аудит в системі корпоративного управління.....	30
	Висновки до розділу 2.....	38
	РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	40
3.1.	Загальна оцінка фінансового стану ТрАТ «Тернопільський молокозавод».....	40
3.2.	Аналіз фінансової звітності ТрАТ «Тернопільський молокозавод»	54
	Висновки до розділу 3.....	64
	Висновки	67
	Список використаних джерел.....	73
	Додатки	80

ВСТУП

Актуальність роботи. Корпоративне управління у рамках загального менеджменту має на меті досягнення оптимальної взаємодії між зацікавленими сторонами корпоративних відносин – власниками, керівниками та працівниками підприємства. Це орієнтовано на здійснення господарських операцій працівниками та управлінським персоналом з урахуванням максимальної ефективності функціонування підприємства не лише з точки зору внутрішнього управління, але й інтересів її власників. Однак інтереси власників та підприємства не завжди збігаються. Інтереси, здебільшого, різні, їх узгодження в корпораціях здійснюються, в основному, через реалізацію повноважень і відповідальності.

Значення проведення незалежного аудиту корпоративного підприємства надзвичайно актуальне в сучасному світі бізнесу. Зростаючий рівень конкуренції, посилення вимог щодо фінансової звітності та стандартів етики, а також потреба у забезпеченні довіри інвесторів та стейкхолдерів – усе це підкреслює важливість об'єктивного та компетентного аудиту. Незалежний аудит допомагає виявити можливі ризики, недоліки та невідповідності у фінансовій звітності, що дозволяє уникнути фінансових скандалів та зберегти довіру споживачів, інвесторів та регулюючих органів. Крім того, аудиторська діяльність сприяє підвищенню ефективності внутрішнього контролю та управління, що є ключовим для забезпечення стійкого розвитку корпоративних підприємств у сучасному економічному середовищі.

Дослідження корпоративного управління, незалежного аудиту та внутрішнього аудиту здійснює ряд вчених-економістів, серед яких Горова К. О., Задорожний З.В., Кузьменко Г. І., Проскуріна Н. М., Фабіянська В. Ю., Шалімова Н. С. та ін. Праці вчених-економістів поглиблюють та деталізують сутність корпоративного управління, моделі корпоративного управління, сутність та особливості незалежного аудиту, внутрішнього аудиту, аспекти нормативно-правового регулювання та ін. Однак існує ряд дискусійних питань щодо організації корпоративного управління,

незалежного аудиту та внутрішнього аудиту, які потребують розгляду та дослідження, що й зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження кваліфікаційної роботи полягають у дослідженні процесу зовнішнього та внутрішнього аудиту, процесу корпоративного управління, розробка рекомендацій щодо їх удосконалення.

Для досягнення мети в кваліфікаційній роботі поставлені і вирішені наступні завдання:

- дослідити економічну сутність та моделі корпоративного управління;
- проаналізувати організаційну структуру корпоративного управління досліджуваного підприємства;
- розкрити сутність та необхідність аудиту фінансової звітності в системі корпоративного управління;
- дослідити діючу методику внутрішнього аудиту досліджуваного підприємства та надати рекомендації щодо його удосконалення;
- здійснити аналіз та надати оцінку фінансового стану досліджуваного підприємства та надати відповідні висновки;
- здійснити аналіз показників фінансової звітності підприємства та зробити відповідні висновки.

Об'єктом дослідження є процес корпоративного управління, процес незалежного аудиту, внутрішнього аудиту в умовах трансформації обліку та звітності відповідно до нормативно-правового законодавства України та Міжнародних стандартів аудиту (МСА) в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (м. Тернопіль).

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і практичні аспекти та рекомендації з питань корпоративного управління, незалежного аудиту, внутрішнього аудиту відповідно до нормативно-правового законодавства України та Міжнародних стандартів аудиту (МСА).

У кваліфікаційній роботі застосовувались загальнонаукові методи, зокрема: діалектичний, історичний та системний; спостереження; моделювання та формалізації; методи узагальнення, порівняння та аналізу при здійсненні оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства та аналізу фінансової звітності.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи стали наукові та теоретичні праці та розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавча база, нормативна база, методично-інструктивна база за темою дослідження, а також фактичні матеріали діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (м. Тернопіль).

Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи полягає в наданні пропозицій щодо необхідності затвердження Положення про підрозділ Внутрішнього аудиту», у якому вбачається необхідність деталізації та визначення: нормативної бази ВА; етичних норм аудиторів; визначення принципів ієрархічної організації та загальної організації підприємства; повноваження (доступ до документів підрозділів, які перевіряються); природи внутрішнього аудиту (розрізняють аудит відповідності, ефективності та аудит менеджменту); обов'язків проведення спільних завдань, спеціальних завдань та консультаційних послуг; визначення підзвітності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наведених у кваліфікаційній роботі пропозицій щодо особливостей незалежного аудиту, внутрішнього аудиту та корпоративного управління в ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Інформація про апробацію результатів роботи та публікації. За результатами дослідження аудиту та корпоративного управління підприємством опубліковано дві одноосібні наукові праці загальним обсягом 0,25 д. а.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 61 найменування, робота містить 10 рисунків та 14 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.2. Економічна сутність та моделі корпоративного управління

Сучасне бізнес-середовище стає все більш складним і конкурентним. Дослідження корпоративного управління допомагає розуміти, як підприємства можуть оптимізувати свою структуру та процеси для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності. Правильне корпоративне управління сприяє стабільності та довірі на фінансових ринках, тому виявлення недоліків та ризиків в управлінських практиках при корпоративному управлінні є досить важливими. Окрім того, зростаюча увага до питань сталого розвитку та соціальної відповідальності підприємств вимагає вивчення корпоративного управління з урахуванням цих аспектів. Дослідження може виявити способи, які допоможуть компаніям бути більш соціально відповідальними та стійкими. Швидка адаптація до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, впровадження нових технологій, змін в законодавстві або вимогах споживачів є важливими чинниками ефективного корпоративного управління. Отже, дослідження корпоративного управління залишається актуальним і важливим в контексті постійних економічних змін, фінансових ринків та соціальних вимог.

У сучасному світі трактування поняття «корпоративне управління» широко використовується в різних наукових дослідженнях, що не дивно, оскільки в багатьох країнах спостерігається зростання великих підприємств, які вибирають стратегію об'єднання та формування корпорацій. Однак в Україні, наразі, відсутнє чітке законодавче визначення терміну «корпоративне управління». Можна стверджувати, що корпоративне управління як організаційна форма має свою еволюцію. В XX-му столітті завдяки процесам

злиття та об'єднання капіталів виникають такі організаційні форми як трести, холдинги, корпорації.

Ігнат'єва І.А., Гарафонова О.І. стверджують, що «корпорація – це юридична особа, що веде підприємницьку діяльність, що має право придбати ресурси, володіти акціями, робити і продавати продукцію, надавати кредити і брати в борг, виступати в суді як позивачем, так і відповідачем» [13, с.19]. Разом з тим, автори додають «корпорація являє собою підприємницьку організацію, що володіє розвинутою організаційною структурою управління, широким спектром видів діяльності, істотною часткою ринку, великими господарськими зв'язками і професійними керуючими» [13, с.19].

Порівнюючи корпорації з товариством чи приватним підприємством, можна виявити ряд відмінностей:

1. Відповідальність: Акціонери корпорацій відповідають лише за свої інвестиції, тоді як у власників приватних підприємств відповідальність безмежна і вони несуть особисту відповідальність за всі зобов'язання підприємства.

2. Передача прав власності: У корпораціях перехід прав володіння акціями здійснюється досить просто, тоді як у власників товариств цей процес може бути більш складним і вимагати додаткових формальностей.

3. Стабільність та термін дії: Корпорації зазвичай є стабільними, оскільки зміна власників акцій не впливає на їх цілісність, і вони можуть існувати безстроково. У той час як товариства чи приватні підприємства можуть зазнавати змін або припиняти свою діяльність при зміні власника або організаційно-правової форми.

Поняття «корпорація» по-різному трактується в залежності від економічних та правових аспектів. У вітчизняній економіко-правовій літературі термін «корпорація» часто використовується для опису господарських товариств, зокрема акціонерних товариств, які мають статус юридичної особи та утворені в результаті об'єднання майна засновників.

Однак, у зарубіжних дослідженнях та законодавстві термін «корпорація» може охоплювати більший спектр суб'єктів, включаючи різні форми організацій, такі як акціонерні товариства, компанії, спільні підприємства тощо. Крім того, у деяких контекстах «корпорація» може вказувати на організаційну структуру підприємства, яка може бути відмінною від традиційного уявлення про корпорацію як юридичну особу.

Поняття «корпорація» в Господарському кодексі України трактується як «договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації» [4].

За нашими дослідженнями поняття «корпорація» має такі важливі особливості:

1. Виступає домінуючою формою підприємницької діяльності, адже корпорація розглядається як велика організаційна та господарська структура, що функціонує на національному та міжнародному рівнях. Вона базується на високому рівні виробництва, концентрації та централізації капіталу.

2. Є сукупністю внутрішньо-корпоративних взаємовідносин. Корпорація також розглядається як система внутрішніх взаємодій між корпоративними підрозділами, спрямованих на досягнення певної мети чи цілі, що є причиною їх об'єднання.

Поняття «корпорація» відсутнє в законодавчому категорійному апараті багатьох країн Європейського союзу (наприклад, Франція, Німеччина, Швейцарія). Англосаксонська правова система вживає поняття «корпорація» для визначення юридичної особи.

На думку Ігнат'євої І.А. та Гарафонов О.І. «...головна ознака корпорації – це об'єднання. В організаційно-правовому аспекті – це об'єднання на добровільній основі фізичних та юридичних осіб, що мають загальні інтереси та єдину стратегію взаємодії та розвитку; в ресурсному аспекті – це об'єднання

капіталів для формування цілісної системи корпоративного капіталу» [13, с.21].

Зауважимо, що якщо класично вважається, що корпорація – це об'єднання фінансового капіталу, то у Україні базою цього процесу стало поширення акціонерної власності. Аналізуючи вище подану інформацію, можна стверджувати, що на основі корпоративної форми бізнесу з'явилося поняття «корпоративне управління».

Сьогодні відсутнє єдине визначення сутності «корпоративного управління», його розуміння різниться залежно від підходів вчених-економістів. На основі консолідації різних підходів можна сформулювати загальне розуміння цього поняття. Отже, корпоративне управління можна визначити як діяльність керівних (виборних та затверджених) органів акціонерного товариства, спрямовану на збалансування інтересів власників компанії і керівників, які управляють цією власністю. Метою такого управління є досягнення максимального прибутку в рамках чинного законодавства.

Також, вважаємо, що корпоративне управління можна розглядати як комплекс заходів, за допомогою яких власник здійснює керівництво своїми корпоративними правами з метою отримання прибутку та здійснення управління підприємством. Тобто, це система взаємовідносин між органами компанії та її власниками (акціонерами), спрямована на управління діяльністю підприємства.

Штерн Г. Ю. стверджує, що «...найбільш привабливими для інвесторів є чотири характеристики корпоративної форми бізнесу» [57]:

- 1) «самостійність підприємства як юридичної особи» [57];
- 2) «обмежена відповідальність індивідуальних інвесторів» [57];
- 3) «можливість передачі іншим особам акцій, що належать індивідуальним інвесторам» [57];
- 4) «централізоване управління» [57].

Важливим чинником корпоративного управління є забезпечення функціонування корпорації на користь її акціонерів, які є основними інвесторами та зацікавленими сторонами у її успішному розвитку та подальшому існуванні. Корпоративне управління охоплює систему внутрішніх відносин між органами товариства та його акціонерами, а також відносини із зовнішніх суб'єктами господарювання. Учасниками корпоративних відносин є:

- Емітенти, як правило, це акціонерні товариства.
- Інвестори або акціонери, які володіють акціями компанії.
- Менеджмент підприємства, який відповідає за щоденне управління та стратегічні рішення.
- Держава через свої органи державної влади та органи місцевого самоврядування.
- Кредитори та інші зацікавлені сторони, які можуть мати інтерес у функціонуванні підприємства через різноманітні способи.

Відносини всередині підприємства, або корпоративна культура, є одним з найважливіших чинників ефективного розвитку корпоративних відносин. На жаль, в сучасний час ці відносини часто залишаються на недостатньому рівні через постійні конфлікти між менеджментом підприємства та його акціонерами, між власниками різних пакетів акцій, а також між стратегічними інвесторами та іншими акціонерами. Якщо не усунути дані недоліки в корпоративній культурі, тоді прогрес у розвитку корпоративного управління буде обмеженим.

На рис. 1.1 відобразимо інтереси учасників корпоративних відносин.

З рис. 1.1 очевидно, що учасники корпоративних відносин мають відмінні інтереси стосовно діяльності акціонерного товариства. Для досягнення більшої ефективності в роботі підприємства важливо, щоб між учасниками відбувалася співпраця, а їхні зусилля були спрямовані на

поліпшення діяльності акціонерного товариства та збільшення його прибутковості.

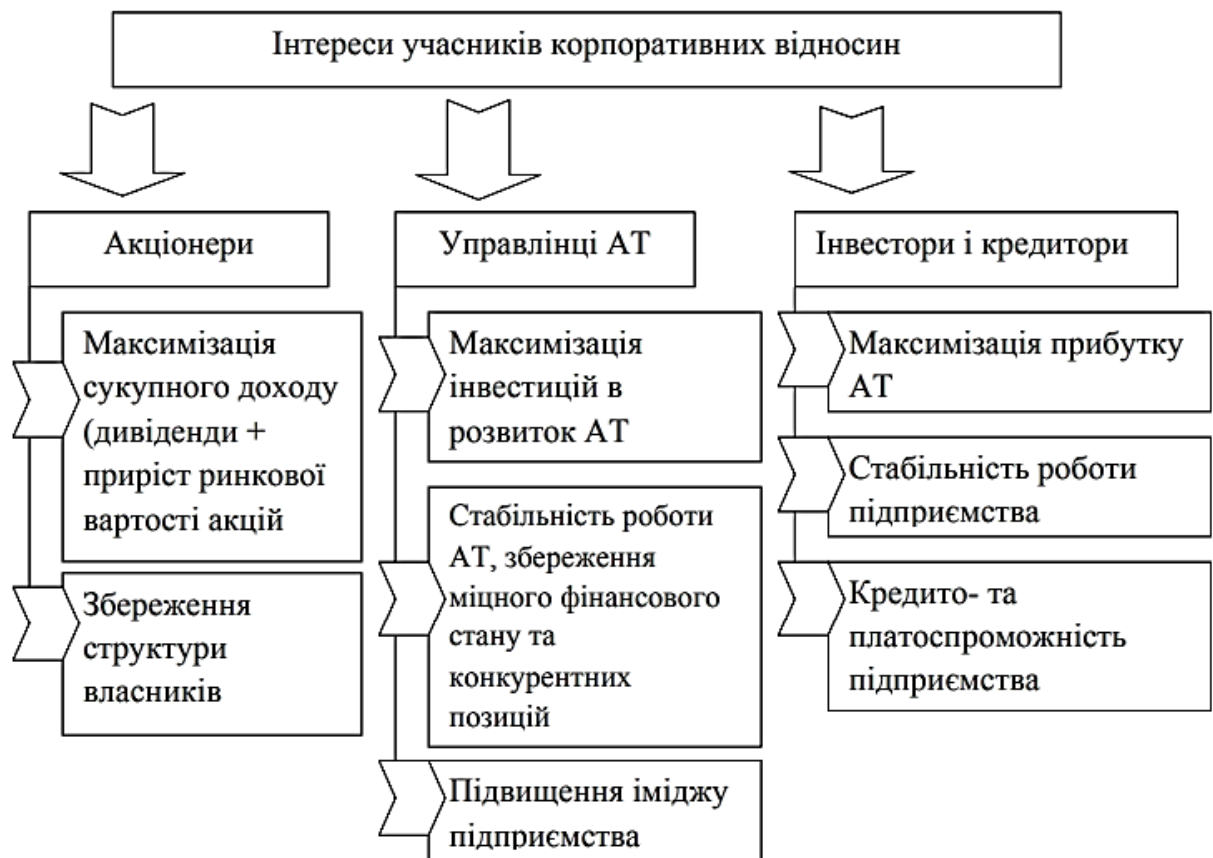


Рис. 1.1. Інтереси учасників корпоративних відносин [13]

Горова К. О., Лангова Г. М. вважають, що «напрямами розвитку корпоративного управління в Україні є: удосконалення системи захисту прав та законних інтересів акціонерів та забезпечення рівноправності акціонерів; удосконалення системи розкриття інформації та забезпечення прозорості діяльності товариств; розмежування повноважень між органами управління товариства; урахування законних інтересів зацікавлених осіб; формування та розвиток культури корпоративного управління» [3].

Алгоритм ефективного корпоративного управління приватного акціонерного товариства відобразимо на рис. 1.2.

Отже, ефективне корпоративне управління повинно бути розроблене з урахуванням інтересів всіх сторін, що мають відношення до діяльності

підприємства. Дослідження показало, що важливо забезпечити взаємозв'язок та співпрацю між усіма учасниками для досягнення оптимальних результатів.



Рис. 1.2. Алгоритм ефективного корпоративного управління приватного акціонерного товариства

Таким чином, в процесі дослідження особливостей корпоративного управління розроблений алгоритм ефективного корпоративного управління, який сприятиме більш ефективному контролю за діяльністю підприємства. Даний алгоритм включає організаційні аспекти, визначення цілей та стратегії акціонерного товариства, створення ефективної системи управління, розвитку комунікаційної системи, залучення та розвитку персоналу, дотримання вимог законодавства і стандартів, розвитку відкритості та відповідальності, а також постійного вдосконалення.

1.2. Організаційна структура корпоративного управління ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Швидка зміна економічних, технологічних та соціальних умов вимагає постійного аналізу та вдосконалення моделей управління компаніями. В умовах глобалізації та конкуренції важливо розуміти, як різні структури впливають на ефективність підприємства і його здатність адаптуватись до змін. Сьогодні, суттєво зростає увага до питань корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку, що впливає на вибір оптимальних моделей управління. Таким чином, дослідження структури корпоративного управління є важливим для розуміння сучасних тенденцій та ефективного управління підприємствами.

Дослідження структури ПрАТ «Тернопільський молокозавод» розпочнемо із розгляду організаційної структури підприємства, адже структура відображає те, як організовано керівництво компанією (це може бути рада директорів, головний виконавчий директор та інші керівні посади), хто володіє акціями компанії, розподіл акцій між акціонерами, права та обов'язки акціонерів (включаючи їхній доступ до інформації, дивіденди, право голосу на загальних зборах, тощо), особливості голосування (залежно від структури, акціонери можуть мати різний обсяг голосів при прийнятті

важливих рішень в компанії (може залежати від кількості акцій, якими вони володіють, або ж іншими факторами). Отже, організаційна структура підприємства відображає спосіб організації та управління приватним акціонерним товариством, що забезпечує ефективне функціонування компанії та захищає інтереси її власників.

Для об'єктивного розуміння організаційної структури коротко розглянемо історію виникнення та діяльності сучасного ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» розпочали будувати у 1956 році, вже наступного року завод був введений в експлуатацію. Новозбудоване підприємство розпочало діяльність з переробної потужності близько 10 тонн молока на рік. У зв'язку із різким збільшенням населення Тернополя у 1960-х роках розпочалось збільшення виробничої потужності та будівництво нового приміщення молокозаводу, яке у 1969р. було введено в експлуатацію. Через 18 р. підприємство встановило рекорд по переробці молока й вершків. До 1991р. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» був у числі провідних підприємств Тернополя. З 1991-1995 рр. економічне становище підприємства було критичним (об'єми переробки молочної продукції були надзвичайно низькими). «В 1995 році Кабінетом Міністрів України було включено молокозавод до переліку підприємств, які підлягали приватизації протягом року. Головою приватного акціонерного товариства є Віталій Ковальчук, який працює на цьому молокозаводі з 1999 року» [14].

«На початку 2000-х ВАТ «Тернопільський молокозавод» переформували в ЗАТ «Тернопільський молокозавод». Під новою торговою маркою «Молокія» з 2002 року підприємство почало випускати свою продукцію. У 2003 році продукція Тернопільського молокозаводу займала близько 50% продукції ринку області й становила лише 1% цільномолочної продукції в Україні. У 2005 році для підприємства розпочався новий етап у створенні мережі власних торгових представництв. Через 4 роки було введено новітню систему управління якістю, а у 2010 році завод пройшов сертифікацію й

отримав належний сертифікат» [14].

Організаційна структура ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відображає мету та завдання, які стоять перед підприємством. Організаційна структура при потребі може змінюватись. На рис. 1.3 відобразимо організаційну структуру ПрАТ «Тернопільський молокозавод».



Рис. 1.3. Організаційна структура корпоративного управління
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

З рис. 1.3 бачимо, що організаційна структура ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є функційною. Функційна структура Товариства побудована на принципах залучення до керівництва висококваліфікованого персоналу, який має вузьку спеціалізацію, що є досить ефективним при організації робочого процесу. Дана структура характерна високим рівнем вертикальної диференціації. Працівники дотримуються правил, норм і регламентів корпоративної культури, якої дотримується керівництво Товариства.

Організаційна структура ПрАТ «Тернопільський молокозавод» являє собою ієрархію, яка складається із чотирьох рівнів:

- вищий рівень управління (наглядова рада, правління);

- середній рівень управління (керівники самостійних структурних одиниць);
- первинний рівень управління (керівники первинної ланки: діляниць, груп, відділів);
- рівень виконавців (працівники).

Основними перевагами функційної структури ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є:

- виконання завдань, які потребують спеціальних знань та навиків;
- ефективність в умовах змінюваності середовища;
- постійне підвищення якості управлінських рішень.

Очолює ПрАТ «Тернопільський молокозавод» Голова правління якому підпорядковуються усі структурні одиниці Товариства, зокрема топ-менеджмент, який складається із наступних керівників:

- 1) перший заступник Голови правління;
- 2) заступник Голови правління – директор заводу;
- 3) директор з продажу;
- 4) директор з експорту;
- 5) директор з розвитку;
- 6) директор з управління персоналом;
- 7) директор фінансовий;
- 8) головний бухгалтер;
- 9) директор з маркетингу;
- 10) директор з економічної безпеки.

Організаційна структура філій (11 філій на Заході та Центрі України) базується на географічному принципі, який передбачає відповідальність менеджерів на місцях за ведення справ, в той час як головне керівництво тримає у своїх руках планування та контроль. Усі географічні регіони (філії), включно із базовим (м. Тернопіль), є рівноправними в організаційному плані.

Інформацію про володіння посадовими особами емітента акціями емітента відобразимо в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Інформацію про володіння посадовими особами емітента акціями емітента[5]

Посада	Прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи або повне найменування юридичної особи	Кількість акцій (шт.)	Від загальної кількості акцій (у %)	Кількість за видами акцій	
				Прості іменні	Привіленні іменні
Голова правління	Руднев Олександр Юрійович	0	0	0	0
Член правління	Барановський Сергій Степанович	139 686 772	37,249806	139686772	0
Голова наглядової ради	Глащенков Володимир Олександрович	3 750 000	1,0	3750000	0
Член наглядової ради	Ковальчук Валерій Володимирович	37 312 500	9,95	37312500	0
Член Наглядової ради	Ковальчук Віталій Володимирович	140430877	37,44821	140430788	0
Голова ревізійної комісії	Ковальчук Ольга Михайлівна	16 507 44 0	4,401984 16	507 440	0

Також акціями підприємства володіє фізична особа Величко Володимир Богданович, кількість акцій – 37 312 500 шт., або 9,95%, акції є простими іменними.

Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на 31 грудня 2023р. становив 15 800 тис. грн. Зазначимо, що статутний капітал впродовж декількох років залишався незмінним (до 31 грудня 2021р. – 15 000тис. грн.). Збільшення статутного капіталу відбулось у 2022р. на

800 тис. грн.

Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» поділений на 395 000 000 шт. простих іменних акцій. Номінальна вартість акцій – 0,04 грн.

У Річній звітності емітента (ПрАТ «Тернопільський молокозавод») вказано, що «кожна проста акція надає акціонеру – її власнику однакову сукупність прав, включаючи право» [41]:

1) «брати участь в управлінні Товариством (через участь та голосування на загальних зборах особисто або через своїх представників)» [41];

2) «одержувати інформацію про господарську діяльність Товариства, згідно чинного законодавства України, Статуту та внутрішніх положень» [41];

3) «на переважне право акціонерів Товариства на придбання акцій, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі» [41];

4) «брати участь у розподілу прибутку Товариства та отримувати його частину (дивіденди)» [41];

5) «на переважне придбання акцій додаткової емісії акцій Товариства у кількості, пропорційній частці акціонера в статутному капіталі Товариства, крім випадку, якщо загальними зборами не буде прийнято рішення про невикористання переважного права під час здійснення додаткової емісії акцій Товариства» [41];

6) «вимагати обов'язкового викупу Товариством, всіх або частини належних йому акцій у випадках та порядку, передбачених чинним законодавством України та внутрішніми документами Товариства» [41];

7) «одержати, у разі ліквідації Товариства, частину його майна або вартості частини майна, пропорційну частці акціонера у статутному капіталі Товариства» [41];

8) «реалізовувати інші права відповідно до чинного законодавства України та Статуту» [41].

В ПрАТ «Тернопільський молокозавод» щороку складається звітний документ «Річна інформація емітента цінних паперів за 20__ рік». В даному документі в розділі 11 «Звіт керівництва (Звіт про управління)» є інформація

щодо корпоративного управління підприємством. Основні складові підрозділу «Звіту про корпоративне управління ПрАТ «Тернопільський молокозавод»» відобразимо на рис. 1.4.

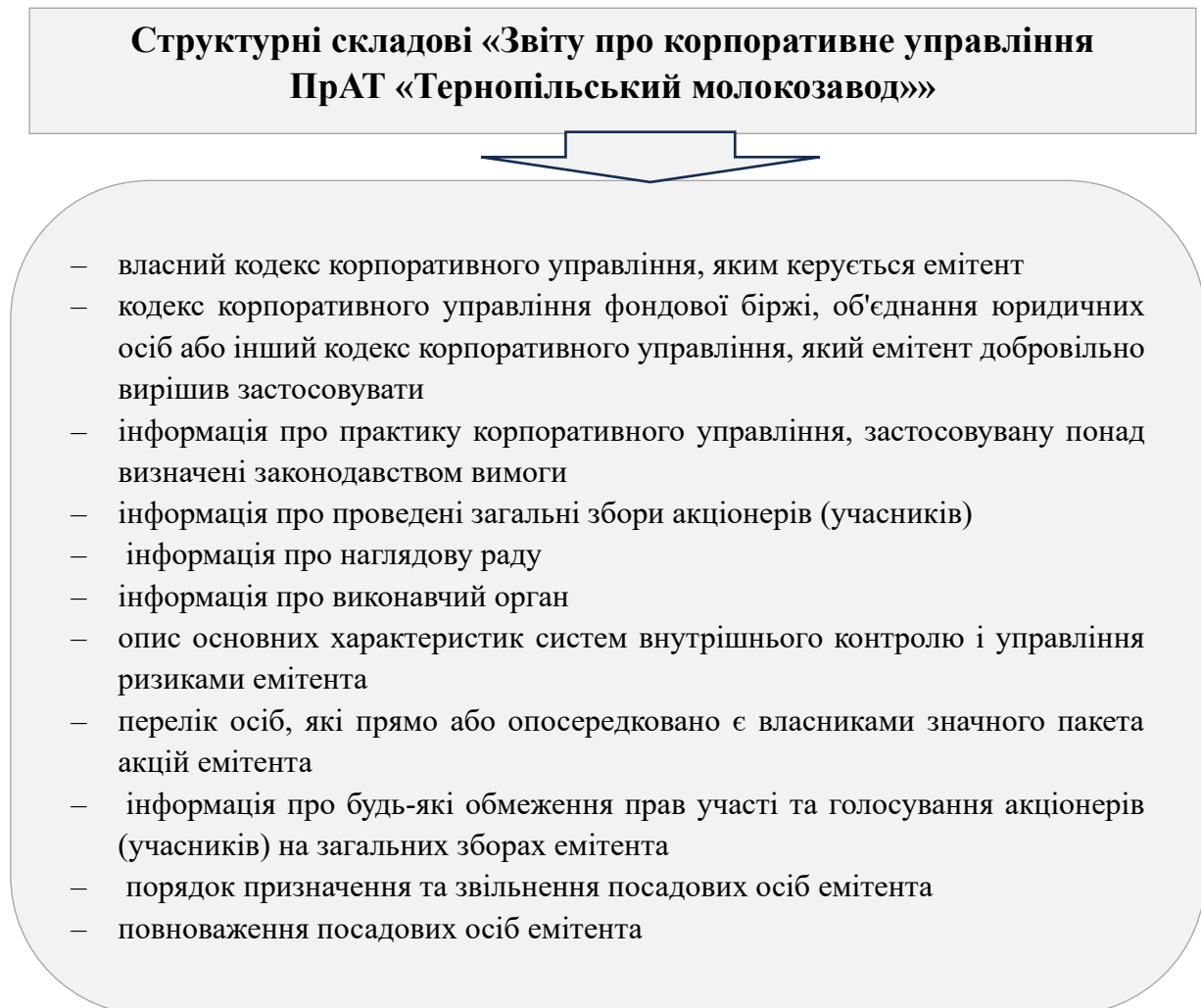


Рис. 1.4. Структурні складові «Звіту про корпоративне управління
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»»

Отже, інформацію про корпоративне управління зобов'язані (в обов'язковому порядку) розкривати підприємства – емітенти цінних паперів. Це пов'язано з тим, що дані підприємства проходять процедури лістингу на фондових біржах відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [39]. Окрім того, відповідно до ст. 127 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [39] емітенти також мають складати Звіт керівництва (Звіт про управління). Даний Звіт

керівництва містить інформацію щодо розвитку та діяльності товариства з описом ризиків та невизначеностей.

Таким чином, в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється формування та оприлюднення згідно нормативно-правового законодавства річного управлінського звіту, зокрема Звіту про управління, складовою частиною якого є Звіт про корпоративне управління. Окрім того, Звіт про управління є складовою звітного документу «Річна інформація емітента цінних паперів за 20__ рік», тобто відбувається певне дублювання інформації, що викликає інформаційне навантаження на відповідних користувачів. Вважаємо, що даним момент неможливо уникнути, оскільки цього вимагає структура документу «Річна інформація емітента цінних паперів за 20__ рік».

Висновки до розділу 1

1. Досліджено, що корпоративне управління як організаційна форма має свою еволюцію. Так, в ХХ-му столітті завдяки процесам злиття та об'єднання капіталів виникають такі організаційні форми як трести, холдинги, корпорації.

2. Встановлено, що в сучасному світі трактування поняття «корпоративне управління» широко використовується, оскільки в багатьох країнах на великих підприємствах спостерігається стратегія об'єднання та формування корпорацій. Головними особливостями корпорацій є: велика організаційна та господарська структура, що функціонує на національному та міжнародному рівнях, характеризується високим рівнем виробництва, концентрації та централізації капіталу. Корпорація також розглядається як система внутрішніх взаємодій між корпоративними підрозділами, спрямованих на досягнення певної мети чи цілі, що є причиною їх об'єднання. Таким чином, на основі корпоративної форми бізнесу з'явилося поняття «корпоративне управління».

2. На основі аналізу досліджень практиків та вчених-економістів пропонується корпоративне управління розглядати як комплекс заходів за

допомогою яких власник здійснює керівництво своїми корпоративними правами з метою отримання прибутку та здійснення управління підприємством. Тобто, це система взаємовідносин між органами компанії та її власниками (акціонерами), спрямована на управління діяльністю підприємства.

3. Запропоновано, з метою покращення розвитку корпоративних відносин алгоритм ефективного корпоративного управління приватного акціонерного товариства. Даний алгоритм сприятиме більш ефективному контролю за діяльністю підприємства і включає організаційні аспекти, визначення цілей та стратегії акціонерного товариства, створення ефективної системи управління, розвитку комунікаційної системи, залучення та розвитку персоналу, дотримання вимог законодавства і стандартів, розвитку відкритості та відповідальності, а також постійного вдосконалення.

4. Встановлено, що організаційна структура ПрАТ «Тернопільський молокозавод» являє собою ієрархію, яка складається із чотирьох рівнів: вищий рівень управління (наглядова рада, правління); середній рівень управління (керівники самостійних структурних одиниць); первинний рівень управління (керівники первинної ланки: діляниць, груп, відділів); рівень виконавців (працівники). Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на 31 грудня 2023р. становив 15 800 тис. грн., збільшення відбулось в 2022р. – на 800 тис. грн.). Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» поділений на 395 000 000 шт. простих іменних акцій. Номінальна вартість акцій – 0,04 грн.

В ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється формування та оприлюднення згідно нормативно-правового законодавства річного управлінського звіту, зокрема Звіту про управління, складовою частиною якого є Звіт про корпоративне управління. Окрім того, Звіт про управління є складовою звітного документу «Річна інформація емітента цінних паперів за 20__ рік».

РОЗДІЛ 2

АУДИТ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

2. 1. Суть та необхідність аудиту фінансової звітності в системі корпоративного управління

Розвиток системи корпоративного управління є доволі складним та комплексним процесом, що враховує низку факторів як на макрорівні, так і на мікрорівні національної економіки. У процесі корпоративного управління та із врахуванням вимог нормативних документів ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» вбачається необхідність проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності для СГД, які становлять суспільний інтерес.

Загалом питання обов'язкового аудиту та аудиту в системі корпоративного управління розглядаються у публікаціях науковців та практиків. Так, питання обов'язкового аудиту фінансової звітності розглядаються у праці Шалімової Н.С. та Кузьменко Г.І, які піднімають проблему, що власники не є зацікавленими проводити такий аудит, адже він є законодавчо визначеним. Автори вважають, «що у разі проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності виникає проблема, оскільки той факт, що необхідність аудиту в певних випадках установлена законодавством, а не бажаннями управлінського персоналу чи власників суб'єктів господарювання, має як свої причини, так і певні наслідки для аудиторів і для економічних суб'єктів» [56]. Автори доводять, що, що держава повинна встановити правові гарантії, які були б спрямовані у першу чергу на забезпечення якості аудиторських послуг із врахуванням практики інших європейських країн, де інститути аудиту мають давнішу практику та історію, а також із врахуванням досвіду та законодавства Європейського Союзу [56].

Фабіянська Н. визначає поняття обов'язкового аудиту, який «вважає послугою, яка надається незалежним аудитором відповідним юридичним

особам, які мають обов'язок оприлюднювати річну фінансову (консолідовану) звітність разом із аудиторським звітом» [51]. Авторка вважає, що така процедура оприлюднення звітності здійснюється з метою забезпечення користувачів достовірною інформацією для прийняття управлінського рішення, а також можливостей співпраці із підприємством. Авторка у процесі дослідження вказує на заходи щодо забезпечення якості обов'язкового аудиту у контексті імплементації Європейського законодавства в Україні. Авторка зазначає, що «такі вимоги направлені на створення особливих умов провадження аудиторської діяльності, кінцевою метою дотримання яких є забезпечення високої якості аудиту фінансової звітності підприємств, які становлять суспільний (публічний) інтерес»[51].

Інші автори, для прикладу, Н. Проскуріна досліджує «особливості внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління, визначає його основні завдання і проблеми реалізації в Україні» [40]. Авторка пропонує «механізм організаційно-функціональної оптимізації внутрішнього аудиту через розроблення моделі перспективного функціонування внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління на основі розвитку його організаційно-методологічної бази і практичних методик реалізації» [40].

Таким чином, в наукових дослідженнях простежується розмежування аудиту через обов'язковий аудит фінансової звітності, який має місце для підприємств, яким законодавчо визначено його проходження та внутрішній аудит корпоративного управління в цілому.

Відповідно до ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» суб'єкти господарської діяльності, які становлять суспільний інтерес та відповідно є емітентами цінних паперів повинні щорічно проходити аудит фінансової звітності, який є обов'язковим для них. Обов'язковий аудит фінансової звітності є завданням з надання обґрунтованої впевненості з метою висловлення незалежної думки аудитора про відповідності звітності в суттєвих аспектах та відповідність МСФЗ або ж НПСБО. Такі підприємства повинні

оприлюднювати свою фінансову звітність на своїх офіційних веб сторінках разом із аудиторським висновком.

Враховуючи, що об'єкт дослідження ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відноситься до підприємств які становлять суспільний інтерес, виникає необхідність подавати та оприлюднювати звітність із аудиторським висновком. Відповідно у 2024 році проведено ТОВ «Нексія ДК аудит» обов'язковий аудит фінансової звітності за 2023 рік та оприлюднено висновок на офіційній сторінці підприємства.

Аудит проводиться відповідно до Міжнародних стандартів аудиту (МСА). Відповідно аудиторська компанія несе відповідальність за проведений аудит, що відповідає вимогам розділу МСА «Відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності».

У процесі аудиту виокремлено ключові питання аудиту (які на професійне судження аудитора були найбільш актуальними під час проведення аудиту фінансової звітності. такими питаннями є питання щодо визнання доходів та питання ризику обходу механізмів внутрішніх контролів управлінським персоналом.

Щодо питання визнання доходів, то ПрАТ «Тернопільський молокозавод» визнає виручку від реалізації товарів в момент переходу контролю над активами або ж у момент відвантаження покупцям продукції, або ж при доставці товарів до певного пункту призначення у залежності від договірних умов. це питання аудиторами визначено ключовим, оскільки саме виручка є одним із важливих показників діяльності, що призводить до ризику, який пов'язаний із тим, що виручка може бути відображена у некоректному періоді або ж може бути викривлена з метою досягнення контрольних показників. Аудитори зазначають, що відповідно до МСА існує невід'ємний ризик шахрайства, який пов'язаний із визнанням доходів.

Для дослідження питання аудиту визнання доходів були застосовані наступні аудиторські процедури:

– сконцентровано увагу аналізі умов договорів , що стосуються переходу контролю над активами та перевірки віднесення виручки до відповідного періоду;

– розглянуто повноту та достовірність розкриття щодо виручки, інформація про яку яка наведена у фінансовій звітності, а також її відповідність МСФЗ;

– перевірено достовірність і послідовність застосування облікової політики щодо виручки, визнаної на протязі періоду, проаналізовано застосування суджень та оцінок, а також з метою достовірності визнаних сум із застосуванням вибірки протестовані операції з реалізації продукції.

Розкриття інформації про доходи від договорів з клієнтами розкрита у примітках до фінансової звітності.

Таблиця 2.1

Аналіз доходів ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
як ключового питання аудиту, тис. грн.

№ з/п	Доходи	2022	2023	Відхилення
1.	Дохід від продажу продуктів харчування та напоїв	2 406 152	3 095 894	+689742
2.	Дохід від продажу напівфабрикатів	931 605	688 820	-242785
3.	Дохід від продажу інших товарів	7 902	10 667	2765
4.	Дохід від надання транспортних послуг	178 347	238 043	+59596
5.	Дохід від інших послуг	2 352	5555	+3203
		3 526 358	4 038 979	+512621

Примітка. Сформовано за даними аудиторського звіту ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2023 рік

Аналіз доходів, як ключового питання аудиту, свідчить у 2023 році про зростання доходів підприємства на суму 512621тис грн., в тому числі від продажу продуктів харчування зросли на 689742 тис. грн., від продажу напівфабрикатів доходи зменшились на 242785 грн., доходи від продажу інших товарів зросли на 2765 тис. грн., доходи від надання транспортних послуг

зросли на 59596 тис. грн., доходи від інших послуг зросли на 3203 тис. грн. Відповідно за результатами тестування у процесі аудиту суттєвих проблемних питань не було виявлено.

Щодо наступного питання ризику обходу механізмів внутрішнього контролю управлінського персоналу, МСА вимагають визначати як значний ризик. Вважається, що управлінський персонал має значні можливості здійснення шахрайства через здатність маніпулювати бухгалтерськими записами внаслідок обходу контролю, які за інших умов працюють ефективно.

Відповідно аудиторські процедури у процесі аудиту фінансової звітності включали:

- оцінку загальної системи внутрішнього контролю, порядок затвердження на повноваження відповідно до статуту підприємства;
- перегляд протоколів засідань органів корпоративного управління, проведення інтерв'ю з персоналом з метою ідентифікації операцій за межами звичайного перебігу бізнесу;
- обговорення та аналіз внутрішні їх процесів прийняття рішень, зокрема щодо співпраці з покупцями та постачальниками;
- здійснення огляду обґрунтованості облікової оцінки і суджень управлінського персоналу на предмет існування ознак можливої неупередженості управлінського персоналу.

У процесі аудиту перевірено розрахунки із третіми сторонами та отримано від них листи-підтвердження (в тому числі від банків, у яких відкриті рахунки, окремих постачальників та клієнтів), проаналізовано ціни на продукцію та інші умови договорів – контрактів. З метою правильності відображення в обліку та розкритті у фінансовій звітності проведено перевірку визнання доходів від реалізації та перевірку потенційно нестандартних та одноразових операцій, які визначені як значні. За результатами виконаних процедур суттєвих проблемних питань не виявлено.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» формує звітність за МСФЗ, адже окрім того контролює (100% власності) інше підприємство ТОВ «Мілкія», яке

є дочірнім і розташоване в Республіці Польща у м. Варшава. За 2023 рік звітність повинна подаватись у єдиному електронному форматі (iXBRL). Управлінський персонал несе повну відповідальність за складання і достовірне подання фінансової звітності та повинен забезпечити складання звітності, яка не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки.

Виконуючи аудит відповідно до вимог МСА аудитор застосовує професійне судження та професійний скептицизм. Окрім того, в процесі аудиту:

- ідентифіковано та оцінено ризики суттєвого викривлення звітності внаслідок шахрайства чи помилки та отримано аудиторські докази;
- отримано розумінні про заходи внутрішнього контролю, що стосуються аудиту для розробки аудиторських процедур, які б відповідали обставинам, а не задля висловлення думки про ефективність внутрішнього контролю;
- оцінено застосування облікової політики та обґрунтування облікової оцінки та відповідного розкриття інформації управлінським персоналом;
- оцінено загальне подання, структуру та зміст фінансової звітності включно із розкриттям інформації, а також те, чи показує фінансова звітність операції та події, які покладені в основу її складання аби досягти достовірного відображення.

Фінансова звітність перевіряється на основі тестування, при цьому рівень тестування ґрунтується на оцінці ризику того, чи стаття звітності може бути суттєво викривлена, при цьому враховано підхід зосередження на тих видах діяльності які є значними (визнання доходів та ризик обходу механізмів внутрішнього контролю управлінським персоналом).

В цілому аудиторські оцінки повинні включати:

- опис та оцінку ризиків щодо суттєвого викривлення інформації поданій у фінансовій звітності, зокрема і шахрайстві;
- посилання на відповідні статті або ж інше розкриття у фінансовій звітності для кожного опису та оцінки ризику суттєвого викривлення інформації, яка перевіряється:

– визначення основних застережень щодо ризиків у «ключових питаннях аудиту».

При здійсненні обов'язкового аудиту враховуються вимоги ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», що незалежні аудитори повинні також перевіряти інформацію яка подана у звіті про корпоративне управління, який є обов'язковим для емітентів цінних паперів. Формування такого звіту українськими підприємствами пов'язане із імплементацією директив Європейського союзу. Структура звіту про корпоративне управління затверджена у форматі узагальненому на рис. 2.1.

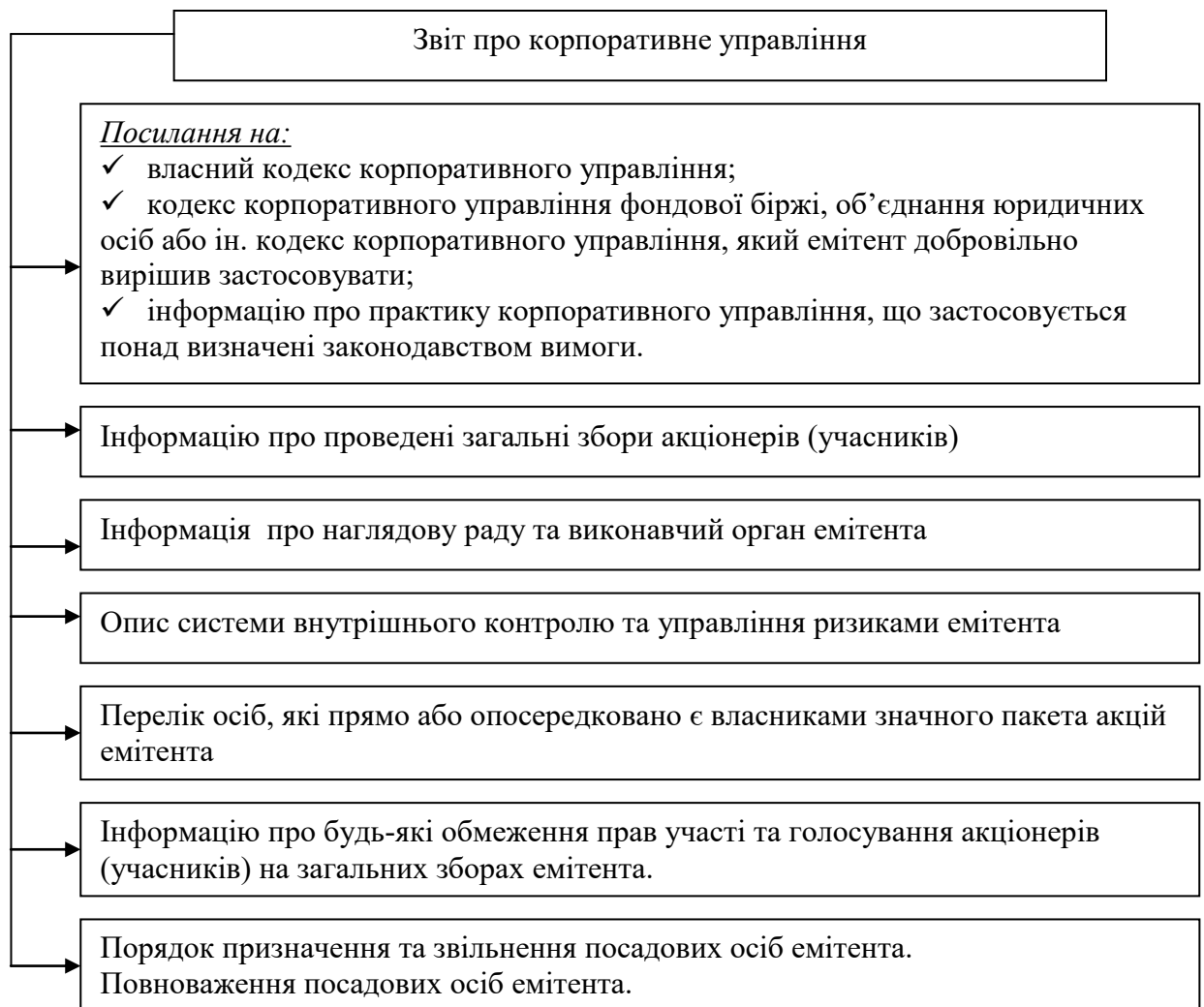


Рис. 2.1. Структура Звіту про корпоративне управління

Примітка. Узагальнено автором на основі [51,52]

Таким чином, у процесі аудиту фінансової звітності ще перевіряється звіт про корпоративне управління. Аудитор повинен висловити свою думку щодо інформації, наведеної у Звіті про корпоративне управління.

Як уже зазначалося у р.1 роботи, корпоративне управління є способом управління підприємством та системою правил та прийомів, котрі його забезпечують. В цілому корпоративне управління стосується усіх аспектів діяльності підприємства від ради директорів, яка здійснює нагляд за менеджментом підприємства та проводить звітність перед акціонерами до ефективності призначення акціонерами власне директорів.

З метою визначення ефективності діяльності бізнесу та підприємства актуальним є проведення аудиту системи корпоративного управління, що дозволить збалансувати інтереси усіх зацікавлених осіб (акціонерів, директорів та менеджменту).

В цілому, залучення додаткової зовнішньої сторони для проведення аудиту корпоративного управління для підприємства може допомогти :

- покращити відповідність підприємства нормативним та законодавчим документам;
- захистити підприємства від можливого шахрайства та різного роду фінансових порушень;
- дозволить мінімізувати юридичні ризики;
- покращить репутацію підприємства та буде демонструвати зацікавленим сторонам та стейкхолдерам, прагнення дотримуватися належних практик корпоративного управління;
- сприятиме залучення нових інвесторів, які матимуть упевненість щодо належного управління підприємством.

На відміну від аудиту фінансової звітності в процесі аудиту корпоративного управління розширюється спектр документів для його проведення, а саме додатковими документами, які представляються можуть бути протоколи засідань комітетів, протоколи засідань ради директорів, документація з управління ризиками та інші документи.

Важливим у процесі аудиту корпоративного управління є те, що на початку проведення аудиту доцільно вказати аудитору на потенційно слабкі місця діяльності підприємства, що дозволить йому звернути особливу увагу

під час аудиторської перевірки. Також аудитори під час здійснення аудиту проводять розмову з генеральним директором та проводять опитування ключових посадових осіб (фінансовим директором, членами правління), що дозволить сформулювати чітке уявлення роботи системи управління у момент проведення аудиту.

За результатами аудиту корпоративного управління підприємства можна отримати аудиторські висновки у розрізі:

- ✚ аудиту та оцінки корпоративного управління, корпоративної діяльності підприємства, а також ефективності роботи ради директорів та комітетів;
- ✚ процедур корпоративного управління, ради директорів та їхніх комітетів.

Також підприємства можуть у процесі діяльності залучати до консультування ради директорів незалежні аудиторські компанії, та використовувати їхні рекомендації у процесі прийняття рішень.

2.2. Внутрішній аудит в системі корпоративного управління

Принципи корпоративного управління визначають відповідальність вищого керівництва за формування системи внутрішнього контролю (СВК) та підтримку належного функціонування на підприємстві.

Внутрішній аудит є однією із форм внутрішнього контролю та є інструментом власників та ради директорів у процесі організації корпоративного управління та контролю. У своїй технології внутрішній аудит аналогічний зовнішньому, методики проведення і процедури, що ними використовуються, подібні і взаємо доповнювані, що підтверджує тісний зв'язок між ними. Внутрішній аудит є частиною організаційного управління підприємством.

Загалом, внутрішній аудит є самостійним в рамках того чи іншого підприємства, проводиться професіоналами, які володіють розумінням рішучого управління, бізнес-процесами та бізнес-системою підприємства та

повинні допомагати підприємству ефективно управляти ризиками. Внутрішній аудит зорієнтований на попередження негативних явищ та процесів, при цьому забезпечує об'єктивне підтвердження достовірності інформації надаючи уявлення про результативність та ефективність управління ризиками, внутрішнього контролю та корпоративного управління. Важливим є наявність в аудиторів підходів до оцінки з точки зору нових поглядів та врахування майбутнього впливу.

На рис. 2.2. на прикладі об'єкта дослідження узагальнено організаційний статус внутрішнього аудиту.



Рис. 2.2. Організаційний статус внутрішнього аудиту
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Примітка. Узагальнено автором на основі Звіту про управління ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Відповідно до Міжнародних Стандартів Професійної Практики Внутрішнього Аудиту (Стандартів) керівник ВА повинен забезпечити:

- у відповідності до стандарту 2000 – ефективне управління підрозділом ВА, таким чином, що він додавав вартості підприємству;
- у відповідності до стандарту 2010 – повинен сформулювати ризик орієнтований план ВА, який би відповідав цілям підприємства;
- у відповідності до стандарту 2020 – подає План на затвердження директору та вищій раді керівництва;
- у відповідності до стандарту 2030 – повинен забезпечити відповідність та ефективність використання ресурсів ВА у процесі виконання плану ВА;
- у відповідності до стандарту 2040 – встановити політику та процедури управління функцією ВА;
- у відповідності до стандарту 2050 – необхідно забезпечити обмін інформацією, координувати діяльність та розглядати можливість взаємодіяти з іншими сторонами, що надають аудиторські та консультаційні послуги;
- у відповідності до стандарту 2050 – необхідно Звітувати вищому виконавчому керівництву та раді [22].

У процес організації ВА у ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно розробити «Положення про підрозділ Внутрішнього аудиту», у якому вбачається необхідність деталізації та визначення: нормативної бази ВА; етичних норм аудиторів; визначення принципів ієрархічної організації та загальної організації підприємства; повноваження (доступ до документів підрозділів, які перевіряються); природи внутрішнього аудиту (розрізняють аудит відповідності, ефективності та аудит менеджменту); обов'язків проведення спільних завдань, спеціальних завдань та консультаційних послуг; визначення підзвітності.

У відповідності до МСВА 2010 керівник ВА розробляє план діяльності на основі ризик-орієнтованого підходу. Відповідно основними завданнями ризик орієнтованого аудиту для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» будуть:

- надання впевненості, що процес ідентифікації ризиків є ефективним;
- оцінка процесу звітності менеджменту (управління) про рівень ризику та результати управління ризиком;

- перевірка та оцінка діяльності менеджменту та управління підприємством.

Опрацювання аудиторського висновку ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та фінансової звітності, а також приміток до неї дозволило виділити наступні види ризиків.

У результаті діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» піддається впливу ряду фінансових ризиків, якими є ринковий ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності та інші ризики, які є результатом впливу наявних фінансових інструментів.

Загальна програма ПрАТ «Тернопільський молокозавод» з управління ризиками сконцентрована на непередбачуваності фінансових ринків і націлена на мінімізацію потенційних негативних наслідків. Відповідно підприємством сформовано політику управління ризиками, яка розкривається у наступних аспектах. Зокрема, щодо ринкового (систематичного) ризику, то ризиком є те, що ринкова вартість фінансових інструментів буде коливатись за рахунок змін у ринковій кон'юктурі.

Ринковий ризик зустрічається чотирьох основних типів: ризик коливання відсоткової ставки, ризик коливання валютних курсів, ризик зміни цін на товари, а також ризик зміни інших цін, наприклад ризик зміни курсу акцій.

До фінансових інструментів, які є чутливими до ринкового ризику відносять кредити та позики, торгіву та інша кредиторську заборгованість, торгіву та іншу дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» чутливий до перелічених нижче ризиків зміни ринкової кон'юктури:

Щодо ризику зміни відсоткової ставки, то вартість фінансового інструменту коливатиметься внаслідок змін відсоткової ставки, яка безпосередньо впливатиме на фінансовий стан та потоки грошових коштів підприємства. такий ризик стосується довгострокових боргових зобов'язань з плаваючою процентною ставкою.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» не використовує похідні фінансові інструменти для управління ризиком зміни відсоткової ставки. Наведемо аналіз чутливості результату до оподаткування та власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» до можливої зміни відсоткової ставки при незмінному значенні всіх інших змінних (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз чутливості результату до оподаткування та власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» до можливої зміни відсоткової ставки

Періоди	Збільшення (зменшення) відсоткової ставки, %	Вплив на результат до оподаткування
31.12.2023	5	(13 039)
31.12.2023	(5)	13 039
31.12.2022	5	(8 244)
31.12.2022	(%)	8 244

Примітка. Сформовано за даними аудиторського висновку ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Таким чином у 2023 році збільшення відсоткової ставки до 5 призведе до зменшення результату до оподаткування на 13039 тис. грн., а зменшення відсоткової ставки до 5 призведе до збільшення результату до оподаткування до 13039 тис. грн. Відповідно у 2022 році за таких же умов ці показники становили відповідно збільшення результату оподаткування на 8244 тис. грн., або ж зменшення на 8244 грн.

Наступний вид ризику – це ризик коливання валютних курсів, який є ризиком того, що вартість фінансового інструменту буде коливатися через зміни курсів іноземних валют по відношенню до національної валюти. Вплив ризику коливання валютних курсів пов'язаний з монетарними активами та зобов'язаннями, які виражені в іноземній валюті. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснює діяльність на українському ринку, експортує свою продукцію закордон та генерує грошові кошти в українській гривні (функціональна валюта), євро та доларах США. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» купує необоротні активи та сировину в іноземних постачальників, що і є причиною впливу коливання валютних курсів. ПрАТ

«Тернопільський молокозавод» не здійснювало операції, спрямовані на хеджування ризику коливання валютних курсів. Курси іноземних валют, в яких деноміновано фінансові активи та зобов'язання ПрАТ «Тернопільський молокозавод», по відношенню до української гривні, згідно з даними НБУ узагальнені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Курси іноземних валют, в яких деноміновано фінансові активи та зобов'язання ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Дата	Курс євро	Курс дол. США
Станом на 31.12.2021	30,9226	27,2782
Середній для 2022 р.	33,982	32,3423
Станом на 31.12.2022	38,951	36,5686
Середній для 2023 р.	39,5582	36,5738
Станом на 31.12.2023	42,2079	37,9824

Примітка. Сформовано за даними аудиторського висновку ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Таким чином, зростання валютного курсу, в тому числі і середнього валютного курсу у 2023 році є причиною зростання валютного ризику (ризик коливання валютних курсів).

Наступний вид ризику, який вбачається у ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є кредитний ризик. Він визначається як ризик того, що контрагент не зможе погасити суму заборгованості в повному обсязі при настанні строків погашення. Фінансовими активами, які потенційно мають місце у ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є торговельна дебіторська заборгованість та інші фінансові активи за амортизованою вартістю.

Максимальний рівень кредитного ризику ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в цілому відображається в балансовій вартості фінансових активів, яка наведена в звіті про фінансовий стан. Політика ПрАТ «Тернопільський молокозавод» з управління кредитним ризиком спрямовується на те, аби здійснювати господарські операції з лише контрагентами, які мають позитивну репутацію та кредитну історію. Грошові кошти ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в основному розміщені на рахунках провідних українських банків із солідною репутацією. Окрім того, постійно здійснюється моніторинг дебіторської заборгованості з метою виявлення та своєчасного реагування на погіршення ліквідності контрагентів.

Аналіз торговельної дебіторської заборгованості за термінами виникнення станом на 31 грудня наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз торговельної дебіторської заборгованості за термінами виникнення станом на 31 грудня 2023 року ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Показники	Поточний	Від 1 до 2 місяців	Від 2 до 3 місяців	Більше 3 місяців	Разом
Фінансові активи, валова балансова вартість	197834	60812	24 652	652	283 950
Накопичене зменшення корисності	83	102	1 183	341	1 709
Очікуваний рівень збитків, %	0,04%	0,17%	4,80%	52,30%	0,60%

Примітка. Сформовано за даними аудиторського висновку ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Таким чином, поточна заборгованість підприємства у 2023 році складала 197 834 тис. грн., при її не погашенні рівень збитків становив би 0,04%. Заборгованість, яка прострочена на 3 міс становила 652 тис. грн., а рівень збитку при цьому складав 52,3%. Станом на 31 грудня 2023 інші фінансові активи за амортизованою вартістю є непротермінованими та не знеціненими.

Наступним ризиком є ризик ліквідності – це ризик того, що може ПрАТ «Тернопільський молокозавод» може мати труднощі із погашенням своїх фінансових зобов’язань. Причиною зростання ризику ліквідності є суттєва невідповідність між термінами погашення фінансових активів та фінансових зобов’язань у ситуації коли, терміни погашення фінансових активів перевищують терміни погашення фінансових зобов’язань. Завданням управління при цьому є підтримка балансу між безперервним фінансуванням і достатньою кількістю готівки та інших високоліквідних активів та підтриманням відповідного рівня кредитних зобов’язань перед постачальниками та банками. При цьому необхідно аналізувати фінансові

активи та зобов'язання за строками погашення та планувати ліквідність в залежності від очікуваного терміну виконання зобов'язань за певними фінансовими інструментами. У табл. 2.4. узагальнимо фінансові зобов'язання ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в розрізі очікуваних термінів погашення. Показники наведені у табл. 2.4 базуються на недисконтованих грошових потоках щодо фінансових зобов'язань, виходячи з припущення, що заборгованість погашатиметься за термінами до її оплати.

Таблиця 2.4

Фінансові зобов'язання ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в розрізі очікуваних термінів погашення

	На вимогу	До 3 місяців	-12 місяців	1 -5 років	понад 5 років	Разом
Кредити отримані	-	8 527	94528	276000	14254	393309
Зобов'язання з оренди	-	24	31	-	-	55
Інші позики	-	-	44298	-	-	44298
Поточна торговельна кредиторська заборгованість	-	204992	-	-	-	204992
Поточна кредиторська заборгованість для придбання непоточних активів	-	78145	-	-	-	78145
Інша поточна кредиторська заборгованість	-	349	-	-	-	249
	-	292037	138857	276000	14254	721148

Примітка. Сформовано за даними аудиторського висновку

У таблиці 2.4. відображено як основну суму боргу, так і % станом на 31.12.2023 року та включають недисконтовані грошові потоки. Загалом сума кредиторської заборгованості підприємства становила 721148 тис. грн. найбільшу частку займає поточна торговельна кредиторська заборгованість (до 3 місяців) на суму 204992 тис. грн.

У системі корпоративного управління доцільно окремо виділити операційний ризик, який виникає із недостатності інформаційних технологій та системного управління та залежить від помилок які допускаються персоналом.

У системі управління капіталом актуальним є забезпечити безперервну роботу підприємства з метою отримання максимального прибутку, а також для фінансування операційних та капітальних витрат та формування стратегії розвитку. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснює управління структурою капіталу та здійснює коригування відповідно до змін в економічному середовищі, тенденціях на ринку та стратегії розвитку.

Таким чином, проаналізовано на прикладі об'єкта дослідження – ПрАТ «Тернопільський молокозавод» систему внутрішнього аудиту з точки зору корпоративного управління на основі ризик –орієнтованого планування у процесі проведення ВА. Аналіз ризиків проведено з врахуванням: ринкового ризику, кредитного ризику, ризику ліквідності та інші ризиків, які є результатом впливу наявних фінансових інструментів. Окрім того, визначено, операційні ризики, що доцільно враховувати у розрізі бізнес процесів підприємства та його структурних підрозділів. Відповідно метою ВА ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є контроль реалізації заходів щодо зниження рівня ризику до прийнятного керівництвом рівня.

Висновки до розділу 2

1. На основі опрацювання наукових публікацій та нормативних документів, визначено, що виокремлюється обов'язковий аудит фінансової звітності (проводять аудиторські компанії), аудит корпоративного управління (проводять аудиторські компанії) та внутрішній аудит корпоративного управління, який забезпечується відділами внутрішнього аудиту корпоративних підприємств.

2. Досліджено нормативні документи, що визначають необхідність проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності для підприємств, що становлять суспільний інтерес, до яких і відноситься об'єкт дослідження – ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Проаналізовано аудиторський висновок

за 2023 рік ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та визначено, що ключовими питаннями аудиту у 2023 році були питання визнання доходів та питання ризику обходу механізмів внутрішніх контролів управлінським персоналом.

3. Рекомендовано ПрАТ «Тернопільський молокозавод», окрім обов'язкового аудиту фінансової звітності проводити незалежний аудит корпоративного управління, що дозволить покращити відповідність підприємства нормативним та законодавчим документам; захистить підприємство від можливого шахрайства та різного роду фінансових порушень; дозволить мінімізувати юридичні ризики; покращить репутацію підприємства та буде демонструвати зацікавленим сторонам та стейкхолдерам, прагнення дотримуватися належних практик корпоративного управління; сприятиме залучення нових інвесторів, які матимуть упевненість щодо належного управління підприємством.

Обґрунтовано необхідність впровадження системи внутрішнього аудиту шляхом створення відділу внутрішнього аудиту та визначено організаційний статус внутрішнього аудиту ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Відповідно на відділ внутрішнього аудиту покладаються обов'язки щодо аудиту корпоративного управління. Внесено пропозиції щодо необхідності затвердження Положення про підрозділ Внутрішнього аудиту», у якому вбачається необхідність деталізації та визначення: нормативної бази ВА; етичних норм аудиторів; визначення принципів ієрархічної організації та загальної організації підприємства; повноваження (доступ до документів підрозділів, які перевіряються); природи внутрішнього аудиту (розрізняють аудит відповідності, ефективності та аудит менеджменту); обов'язків проведення спільних завдань, спеціальних завдань та консультаційних послуг; визначення підзвітності.

Проведено аналіз на прикладі об'єкта дослідження – ПрАТ «Тернопільський молокозавод» системи внутрішнього аудиту з точки зору корпоративного управління на основі ризик-орієнтованого планування у процесі проведення ВА. Аналіз ризиків проведено з врахуванням: ринкового ризику, кредитного ризику, ризику ліквідності та інших ризиків, які є результатом впливу наявних фінансових інструментів.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1. Загальна оцінка фінансового стану ПрАТ «Тернопільський МОЛОКОЗАВОД»

Аналіз фінансового стану підприємства залишається однією з найбільш актуальних тем у сучасному бізнес-середовищі. Він є ключовим інструментом для різних зацікавлених сторін, включаючи власників бізнесу, інвесторів, кредиторів, урядові органи та інші зацікавлені сторони. Вважаємо, що важливими чинниками важливості дослідження фінансового стану є:

1. **Прийняття рішень.** Господарська діяльність потребує аналізу фінансового стану для прийняття обґрунтованих рішень щодо стратегій зростання, інвестицій, фінансового планування та інших аспектів управління.
2. **Виявлення тенденцій та проблем.** Аналіз фінансових показників допомагає виявити тенденції у фінансовій діяльності підприємства, а також проблемні аспекти, які можуть потребувати уваги менеджменту.
3. **Привернення інвестицій та кредитів.** Інвестори та кредитори використовують аналіз фінансового стану для оцінки ризику та прийняття рішень щодо надання кредитів чи інвестування в компанію.
4. **Дотримання вимог законодавства.** Багато урядових органів вимагають від підприємств представляти фінансові звіти та звіти про фінансовий стан для забезпечення дотримання фінансових нормативів та законодавства.
5. **Управління ризиками.** Аналіз фінансового стану допомагає виявити ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, та розробити стратегії їх управління.
6. **Адаптація до змін.** В умовах постійної зміни економічного середовища аналіз фінансового стану допомагає підприємствам адаптуватися до нових умов, прогнозувати ризики та відповідати на виклики.

Усі вищезазначені чинники підкреслюють важливість вивчення аналізу фінансового стану підприємства як для інвесторів, власників, кредиторів, так і інших зацікавлених сторін в частині управління фінансовими ресурсами.

Аналіз фінансового стану підприємства відіграє важливу роль у сучасному світі глобалізації та міжнародної торгівлі, вимагає розуміння та урахування різних юридичних та регуляторних аспектів, що можуть впливати на фінансові показники. Підприємства стикаються з валютними коливаннями, що можуть впливати на їхні фінансові результати, тому аналіз фінансового стану дозволяє оцінювати валютні ризики та розробляти стратегії їх управління. Окрім того, міжнародний ринок часто характеризується підвищеною конкуренцією. Аналіз фінансового стану допомагає компаніям розуміти їхнє положення на ринку та виявляти можливі шляхи підвищення конкурентоспроможності.

Під час аналізу фінансового стану детально вивчаються форми фінансової звітності (форма №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» [26], форма №2 «Звіт про фінансовий результат (Звіт про сукупний дохід)» [26], Форма №3 «Звіт про рух грошових коштів» [26], Форма №4 «Звіт про власний капітал» [26], форма №5 «Примітки до річної фінансової звітності» [26]) та інші фінансові та управлінські документи підприємства.

Основна ціль аналізу фінансового стану підприємства полягає в тому, щоб зрозуміти його поточне фінансове положення, ефективність управління та потенційні ризики та можливості з метою прийняття в майбутньому правильних стратегічних рішень. Ключові аспекти оцінки фінансового стану відображені на рис. 3.1.

Оцінку фінансового стану підприємства розпочнемо з горизонтального та вертикального аналізу форми №1 «Баланс (Звіту про фінансовий стан)» [26].

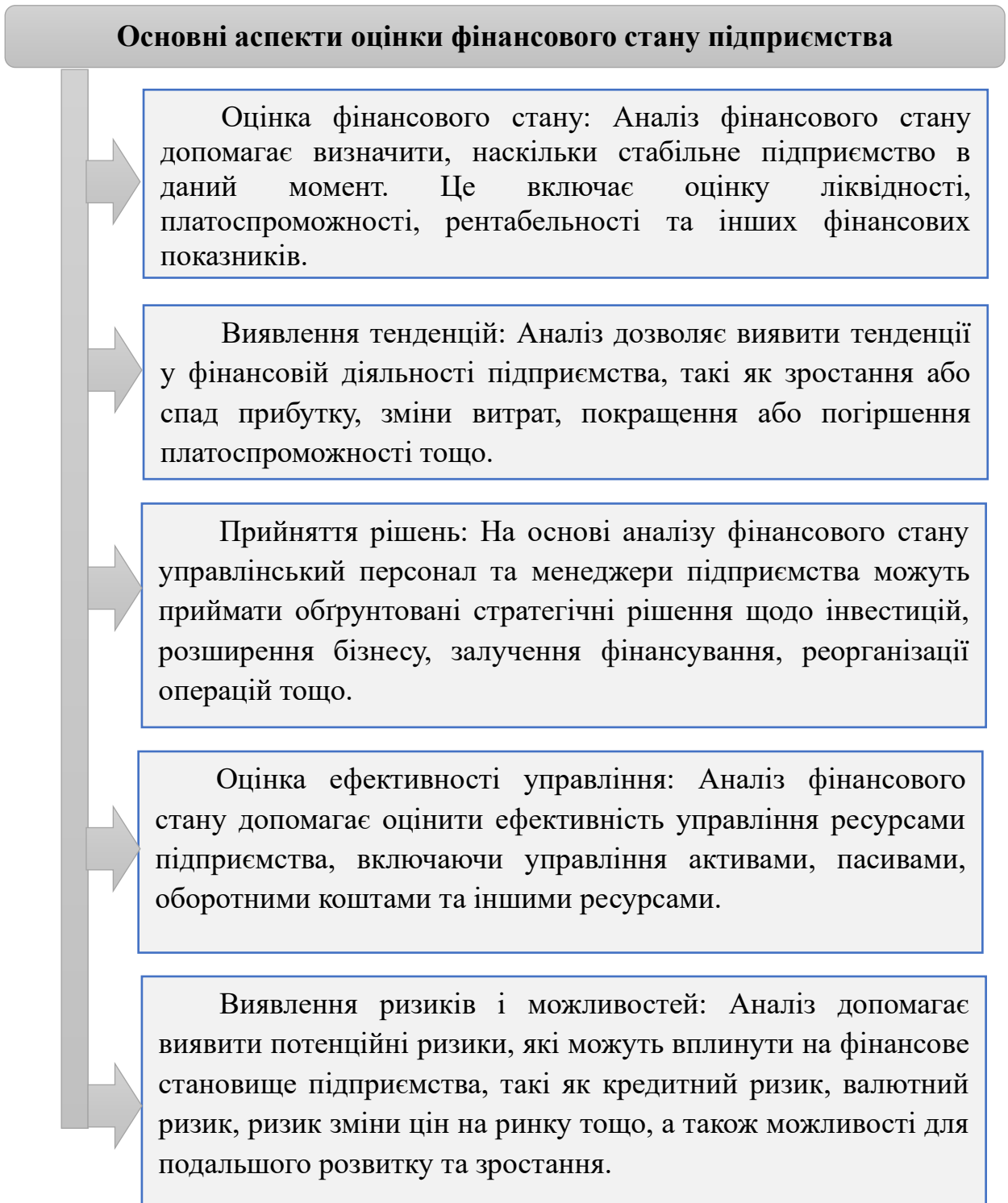


Рис. 3.1. Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємства

Чайка Т. Ю., Ларіна Т. І. вважають, що «горизонтальний аналіз є добре відомим, часто використовуваним і досить ефективним методом аналізу, який допомагає сформулювати висновки, необхідні для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації структурно-динамічних характеристик балансу

підприємства. Поєднання горизонтального аналізу з аналізом ретельно відібраних показників коефіцієнтного аналізу істотно підвищує ефективність аналітичної роботи, дозволяючи зробити більш повні висновки про динаміку зміни статей активної і пасивної частини балансу підприємства» [55].

Проведення горизонтального аналізу відбувається шляхом розрахунку абсолютних та відносних показників динаміки. Структурована аналітична таблиця горизонтального аналізу зазвичай містить інформацію щодо вартісного вираження статей балансу за певні періоди, абсолютних відхилень поточного аналізованого періоду до попереднього, а також темпи росту або темпи приросту. Основне правило при горизонтальному аналізі – здійснення розрахунку абсолютних відхилень, темпів росту (або темпи приросту) відносно попереднього періоду, тобто порівняння здійснюється відносно встановленої базової величини.

Як стверджує науковець Загородній А. Г. [7], за допомогою горизонтального аналізу проводиться відповідне порівняння окремих статей, розділів та загального підсумку (валюти балансу) за певні періоди, таким чином проведення горизонтального аналізу дає можливість визначити і встановити величину та тенденції даних змін, тому горизонтальний аналіз прийнято також називати «трендовим».

Отже, оцінка фінансового стану за допомогою проведення горизонтального аналізу дає можливість оцінити динаміку змін активів та джерел фінансування (власного капіталу, довго- та короткострокових зобов'язань). Основні аспекти горизонтального аналізу балансу підприємства відображено на рис. 3.2.

Вертикальний аналіз балансу підприємства – це метод фінансового аналізу, що спрямований на визначення структури активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства у певний момент. Основні аспекти вертикального аналізу балансу підприємства відображено на рис. 3.3.

Таким чином, вертикальний аналіз балансу допомагає зрозуміти структуру та складові фінансового стану підприємства в конкретний момент часу, а також виявити зміни цієї структури протягом часу.

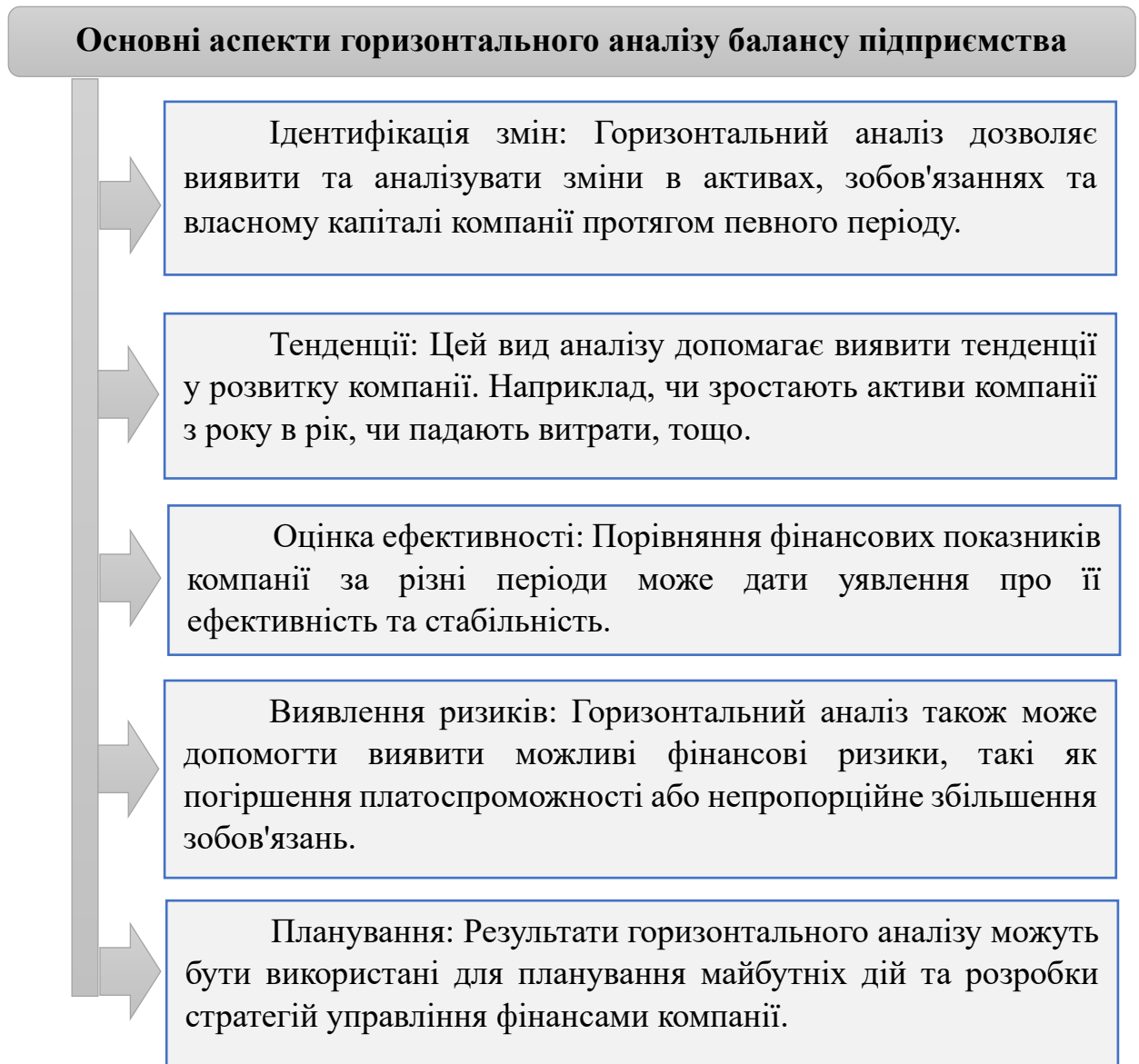


Рис. 3.2. Основні аспекти горизонтального аналізу балансу підприємства

Вважаємо, що, окрім вище зазначеного, вертикальний аналіз також надає важливу інформацію для порівняння фінансової структури різних підприємств в одній галузі. Це дозволяє аналітикам та менеджменту зрозуміти, як підприємство відноситься до інших у галузі з точки зору її фінансового здоров'я та структури. Порівняння з аналогічними компаніями може дати

важливі висновки щодо конкурентного стану підприємства, його конкурентних переваг та слабких сторін. Це допомагає визначити стратегічні цілі та напрямки розвитку, а також приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Такий аналіз може виявити, чи є підприємство конкурентоспроможним з точки зору фінансових показників порівняно з іншими підприємствами у галузі. Він також допомагає виявити слабкі місця, які можуть потребувати уваги та удосконалення.

Отже, вертикальний аналіз є потужним інструментом для планування майбутніх дій, визначення стратегічних цілей та прийняття обґрунтованих фінансових рішень в контексті конкурентного середовища галузі.

Здійснимо горизонтальний аналіз активів і джерел фінансування ПрАТ «Тернопільський молокозавод» згідно даних форми №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) за 2022-2023рр., дані горизонтального аналізу активів відобразимо в табл. 3.1, дані горизонтального аналізу джерел фінансування відобразимо в табл. 3.2.

Відповідно до даних таблиці 3.1 щодо горизонтального аналізу активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» отримано такі результати. отримані наступні результати:

У 2022р. та 2023р. підприємство володіло нематеріальними активами вартістю 615 тис. грн. та 364 тис. грн. відповідно, тобто за 2023р. вартість нематеріальних активів зменшилась на 251 тис. грн. або 40,81%. Щодо незавершених капітальних інвестицій, то їхня вартість за 2023р. суттєво збільшилась, а саме на 250478 тис. грн., або 106,5%. Тобто підприємство у 2023р. активно здійснювало як будівництво нових будівель і споруд, так і виготовлення і придбання основних засобів, в основному, виробничого характеру. Відмітимо, що такі тенденції є позитивними, адже стратегія розвитку молокопереробної галузі – це розширення асортименту та покращення якості продукції, збереження її корисних властивостей (велику роль в цьому відіграє сучасне обладнання).

Таблиця 3.1

Горизонтальний аналіз статей активу форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
в 2022 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,–	Відносний приріст (відхилення), %
	2022	2023	2023 / 2022	2023 / 2022
Нематеріальні активи	615	364	-251	-40,81
Незавершені капітальні інвестиції	236 199	486 677	250 478	106,05
Основні засоби:	439 242	422 802	-16 440	-3,74
Інші фінансові інвестиції	2 785	2 785	0	0
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	678 841	912 628	233 787	34,44
Виробничі запаси	82 085	103 915	21 830	26,59
Готова продукція	139 489	92 403	-47 086	-33,76
Товари	624	503	-121	-19,39
Запаси	222 198	196 821	-25 377	-11,42
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	261 796	283 950	22 154	8,46
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	18 372	79 908	61 536	334,94
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	0	57	57	діл. на нуль
Інша поточна дебіторська заборгованість	615	10 512	9 897	1 609,27
Поточні фінансові інвестиції	999	0	-999	-100
Гроші та їх еквіваленти	43 071	26 797	-16 274	-37,78
Інші оборотні активи	48 103	59 617	11 514	23,94
ОБОРОТНІ АКТИВИ	595 154	657 662	62 508	10,5
БАЛАНС	1 273 995	1 570 290	296 295	23,26

Щодо вартості основних засобів у 2022р. та 2023р., то підприємство володіло даними активами на суму 439242 тис. грн. та 422802 тис. грн. відповідно, тобто за 2023р. залишкова вартість основних засобів зменшилась

на 16440 тис. грн. або 3,74%. Разом з тим, слід відмітити, що первісна вартість основних засобів на кінець 2022р. становила 742832 тис. грн., а на кінець 2023р. 801816 тис. грн., тобто збільшилась на 58984 тис. грн., що є позитивним явищем, адже підприємство ввело в експлуатацію основних засобів на 58984 тис. грн., а зменшення залишкової вартості основних засобів пов'язано з тим, що підприємство веде чітку політику щодо основних засобів. Таким чином, непридатні до використання основні засоби чи ті, які потребують невикористаних інвестицій підприємство ліквідує.

Незмінною залишилась вартість інших фінансових інвестицій, які у 2022р. та у 2023р. становили 2785 тис. грн.

Загалом, за 2023р. вартість необоротних активів зросла на 233787 тис. грн або 34,44%, тобто відбулось поліпшення майнового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в частині необоротних активів, найбільше зросли капітальні інвестиції (на 106,05%).

В структурі оборотних активів спостерігаємо такі зміни. Вартість виробничих запасів на кінець 2023р. збільшилась на 21830 тис. грн., або 26,59%. Дану тенденцію можна вважати позитивною, адже це має вплив на безперервність процесів виробничого і збутового характеру. Частково такий факт пов'язаний із збільшенням вартості виробничих запасів.

На кінець 2023р. спостерігаємо зменшення готової продукції (на 47086 тис. грн. або 33,76%) і товарів (на 121 тис. грн або 19,39%). Даний факт є позитивним, адже підприємство покращило на звітну дату реалізацію готової продукції та товарів.

Негативними тенденціями у господарській діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» вважаємо зростання на кінець 2023р. вартості дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (22154 тис. грн. або 8,46%). Суттєве зростання дебіторської заборгованості сповільнює вчасне надходження грошових коштів, які підприємство використовувало б як на господарську діяльність, так і на погашення своїх зобов'язань перед постачальниками. Разом з тим, дебіторська заборгованість за виданими авансами зросла на кінець 2023р. (на 61536 тис. грн. або 334,94%), тобто незважаючи на суттєву дебіторську заборгованість за продукцію,

підприємство володіє значними грошовими коштами і має переплату як за виданими авансами, так і за розрахунками з бюджетом. (авансом сплачені податки становлять на кінець 2023р. становлять 57тис. грн.).

Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець 2022р. становили 43071тис.грн., на кінець 2023р. – 26797тис. грн., тобто зменшились на 16274тис. грн., що свідчить про те, що підприємство активно використовує обігові грошові кошти.

Отже, вартість оборотних активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на кінець 2023р. збільшилась на 10,5% у порівнянні з 2022р. і становить 657662тис. грн. Така ж тенденція на кінець 2023р. спостерігається з усіма активами підприємства, адже валюта балансу зросла на 23,26% або 296295тис. грн. і становила 1570290 тис. грн. (на кінець 2022р. валюта балансу становила 1273995тис. грн.).

З таблиці 3.2, згідно здійсненого горизонтального аналізу власного капіталу встановлено, що вартість зареєстрованого капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 15800 тис. грн., вартість додаткового капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 19200 тис. грн., вартість резервного капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 1278 тис. грн.

Позитивною тенденцією у діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є щорічне зростання нерозподіленого прибутку, який за 2023р. зріс на 111560тис. грн. або 18,94%. Це свідчить про високоефективну роботу підприємства вцілому, а також управлінського, збутового та виробничого персоналу.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в господарській діяльності використовує довгострокові кредити та позики. Так, у 2022р. довгострокові кредити банків становили 118681 тис. грн., у 2023р. – 229937 тис. грн., що на 111256 тис. грн. більше, або на 93,74%. Значимо, що основна спрямованість отриманих довгострокових кредитів пов'язана із капітальним будівництвом та придбанням та введенням в експлуатацію основних засобів, як результат – зростання прибутків.

Таблиця 3.2

Горизонтальний аналіз статей джерел фінансування форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
в 2022 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-	Відносний приріст (відхилення), %
	2022	2023	2023 / 2022	2023 / 2022
Зареєстрований (пайовий) капітал	15 800	15 800	0	0
Додатковий капітал	19 200	19 200	0	0
Резервний капітал	1 278	1 278	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	588 868	700 428	111 560	18,94
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	625 146	736 706	111 560	17,85
Відстрочені податкові зобов'язання	30 485	30 485	0	0
Довгострокові кредити банків	118 681	229 937	111 256	93,74
Інші довгострокові зобов'язання	52	52	0	0
ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	149 218	260 474	111 256	74,56
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	191 638	162 284	-29 354	-15,32
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	163 928	283 136	119 208	72,72
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	28 001	10 128	-17 873	-63,83
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	3 099	1 986	-1 113	-35,91
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	12 402	12 798	396	3,19
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	15 030	842	-14 188	-94,4
Поточні забезпечення	55 916	54 110	-1 806	-3,23
Доходи майбутніх періодів	97	0	-97	-100
Інші поточні зобов'язання	29 520	47 826	18 306	62,01
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	499 631	573 110	73 479	14,71
БАЛАНС	1 273 995	1 570 290	296 295	23,26

Серед поточних зобов'язань підприємства спостерігаємо зменшення на кінець 2023р. кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (на 29354 тис. грн. або 15,32%), заборгованості за розрахунками з бюджетом (на 17873 тис. грн. або 63,83%), кредиторської заборгованості за одержаними авансами (на 14188 тис. грн. або 94,4%), також відбулось зменшення поточних забезпечень (на 1806 тис. грн. або на 3,23%).

Серед поточних зобов'язань підприємства спостерігаємо збільшення на кінець 2023р. поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (на 119208 тис. грн. або 72,72%), заборгованості за розрахунками з оплати праці (на 396 тис. грн. або 3,19%), інших поточних зобов'язань на 18306 тис. грн. або 62,01%. Щодо зобов'язань з оплати праці, слід відмітити, що це є заборгованість по заробітній платі за грудень 2023р., нарахування і утримання із заробітної плати сплачені, але оскільки заробітна плата видається на підприємстві 23 числа поточного місяця та 7 числа наступного місяця, то у підприємства виникає дане зобов'язання. утворюється така заборгованість.

Таким чином, вартість довгострокових зобов'язань та забезпечень зросла на 111256 тис. грн. або 93,74%, вартість поточних зобов'язань і забезпечень зросла на 14,71% або 73479 тис. грн.

Горизонтальний аналіз джерел фінансування ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на кінець 2023р. свідчить про збільшення валюти балансу на 296295 тис. грн або 23,26%. Основними чинниками, які створили таку ситуацію є збільшення довгострокових кредитів банків (на 93,74%) та поточної кредиторської заборгованості (на 72,72%) та збільшення нерозподіленого прибутку (на 18,94%).

Результати вертикального аналізу статей балансу та джерел фінансування ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відображено в табл. 3.3. та 3.4.

Таблиця 3.3

Вертикальний аналіз статей активу форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
в 2022 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік		Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-
	2022	2023	2022	2023	2023 / 2022
Нематеріальні активи	615	364	0,05	0,02	-0,03
Незавершені капітальні інвестиції	236 199	486 677	18,54	30,99	12,45
Основні засоби:	439 242	422 802	34,48	26,93	-7,55
Інші фінансові інвестиції	2 785	2 785	0,22	0,18	-0,04
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	678 841	912 628	53,28	58,12	4,84
Виробничі запаси	82 085	103 915	6,44	6,62	0,18
Готова продукція	139 489	92 403	10,95	5,88	-5,07
Товари	624	503	0,05	0,03	-0,02
Запаси	222 198	196 821	17,44	12,53	-4,91
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	261 796	283 950	20,55	18,08	-2,47
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	18 372	79 908	1,44	5,09	3,65
Інша поточна дебіторська заборгованість	615	10 512	0,05	0,67	0,62
Поточні фінансові інвестиції	999	0	0,08	0	-0,08
Гроші та їх еквіваленти	43 071	26 797	3,38	1,71	-1,67
Інші оборотні активи	48 103	59 617	3,78	3,8	0,02
ОБОРОТНІ АКТИВИ	595 154	657 662	46,72	41,88	-4,84
БАЛАНС	1 273 995	1 570 290	100	100	0

Таблиця 3.4

Вертикальний аналіз джерел фінансування форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
в 2022 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік		Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-
	2022	2023	2022	2023	2023 / 2022
Зареєстрований (пайовий) капітал	15 800	15 800	1,24	1,01	-0,23
Додатковий капітал	19 200	19 200	1,51	1,22	-0,29
Резервний капітал	1 278	1 278	0,1	0,08	-0,02
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	588 868	700 428	46,22	44,61	-1,61
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	625 146	736 706	49,07	46,92	-2,15
Відстрочені податкові зобов'язання	30 485	30 485	2,39	1,94	-0,45
Довгострокові кредити банків	118 681	229 937	9,32	14,64	5,32
Інші довгострокові зобов'язання	52	52	0	0	0
ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	149 218	260 474	11,71	16,59	4,88
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	191 638	162 284	15,04	10,33	-4,71
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	163 928	283 136	12,87	18,03	5,16
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	28 001	10 128	2,2	0,64	-1,56
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	3 099	1 986	0,24	0,13	-0,11
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	12 402	12 798	0,97	0,82	-0,15
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	15 030	842	1,18	0,05	-1,13
Поточні забезпечення	55 916	54 110	4,39	3,45	-0,94
Доходи майбутніх періодів	97	0	0,01	0	-0,01
Інші поточні зобов'язання	29 520	47 826	2,32	3,05	0,73
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	499 631	573 110	39,22	36,5	-2,72
БАЛАНС	1 273 995	1 570 290	100	100	0

Таким чином, найбільшою в структурі активів підприємства є частка капітальних інвестицій (30,99%), основних засобів (26,93%), дебіторської заборгованості за продукцію (18,08%), запасів (12,53%). Управлінському персоналу підприємства слід приймати рішення щодо зменшення дебіторської заборгованості, разом з тим, вона має тенденцію до зменшення і за 2023р. зменшилась на 2,47 пунктів.

У структурі джерел фінансування підприємства найбільшою є частка нерозподіленого прибутку (44,61%), кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (18,03%), довгострокових кредитів банків (14,64%). Таким чином, горизонтальний і вертикальний аналіз активів і джерел фінансування дозволяє дати оцінку фінансовому стану підприємства, який, на нашу думку, залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників. Вважаємо, що внутрішніми чинниками є:

- Ефективність управління: Як компанія керує своїми ресурсами, як ефективно вона використовує свій капітал, яким чином управляються запасами та обіговими активами.
- Прибутковість: Якість продуктів або послуг, їх цінова політика, витрати та прибуток.
- Фінансова стратегія: Як компанія фінансує свою діяльність, які фінансові інструменти вона використовує, як управляється боргове навантаження.
- Управління ризиками: Як компанія управляє різними видами ризиків, такими як ринковий ризик, кредитний ризик, операційний ризик та інші.

До зовнішніх чинників (факторів) слід віднести:

- Економічне середовище: Загальний економічний стан, інфляція, процентні ставки, рівень безробіття та інші макроекономічні фактори.
- Конкурентне середовище: Діяльність конкурентів, їх стратегії та рівень конкуренції на ринку.
- Політичне та правове середовище: Законодавство, регулювання, політична стабільність та геополітичні фактори, які можуть впливати на бізнес.

- Технологічні зміни: Інновації, технологічний прогрес та їх вплив на продуктивність та конкурентоспроможність компанії.
- Соціокультурні фактори: Потреби споживачів, демографічні тенденції, зміни в уподобаннях споживачів та інші соціальні аспекти, що впливають на попит на товари та послуги компанії.

3.2. Аналіз фінансової звітності ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Актуальність здійснення аналізу фінансової звітності визначається кількома ключовими факторами. По-перше, це необхідно для оцінки фінансового стану підприємства та її потенціалу для майбутнього зростання та прибутковості. Друге, аналіз фінансових звітів допомагає інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам приймати управлінські рішення щодо інвестування коштів або надання кредитів. І головне, даний аналіз важливий для внутрішнього управління підприємством, дозволяючи виявляти слабкі місця та ризики, а також розробляти стратегії для покращення фінансової ефективності. Таким чином, актуальність аналізу фінансової звітності полягає у його важливості для прийняття обґрунтованих рішень та забезпечення стабільності та успішності бізнесу.

В питанні 3.1 ми здійснили детальний горизонтальний і вертикальний аналіз статей та розділів форми №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан). В даному питанні здійснимо аналіз інших форм фінансової звітності підприємства.

Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в 2022 - 2023 рр., тис. грн. відображено в табл. 3.5.

За 2023р. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» отримало чистий дохід від реалізації продукції в розмірі 4 038 979 тис. грн, що на 512 621 тис. грн. або 14,54% більше у порівнянні з 2022р. Собівартість реалізованої продукції у 2023р. також зросла на 605 429 тис. грн. або 21,09%.

Таблиця 3.5

Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в
2022 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-	Відносний приріст (відхилення), %
	2022	2023	2023 / 2022	2023 / 2022
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3 526 358	4 038 979	512 621	14,54
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2 870 720	3 476 149	605 429	21,09
Валовий прибуток (збиток)	655 638	562 830	-92 808	-14,16
Інші операційні доходи	10 118	17 282	7 164	70,8
Адміністративні витрати	66 842	98 747	31 905	47,73
Витрати на збут	188 946	222 701	33 755	17,86
Інші операційні витрати	71 273	64 293	-6 980	-9,79
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	338 695	194 371	-144 324	-42,61
Інші фінансові доходи	101	447	346	342,57
Інші доходи	54	0	-54	-100
Фінансові витрати	33 202	37 447	4 245	12,79
Інші витрати	67 664	12 286	-55 378	-81,84
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	237 984	145 085	-92 899	-39,04
Витрати (дохід) з податку на прибуток	56 274	33 411	-22 863	-40,63
Сукупний дохід	181 710	111 674	-70 036	-38,54

В результаті валовий прибуток за 2023р. зменшився на 92 808тис. грн. або 14,16%. Це пояснюється суттєвим зростанням собівартості реалізованої продукції основною складовою якої є молочна сировина.

З таблиці 3.5 бачимо, що за 2023р. збільшились адміністративні витрати і витрати на збут, відповідно на 47,73% і 17,86%.

Загальний фінансовий результат до оподаткування у 2022р. становив 237 984 тис. грн., у 2023р. – 145 085 тис. грн., що на 92 899 тис. грн. або 39,04% менше у порівняння з 2022р. Як результат – прибуток зменшився на 70 036 тис. грн. або 38,54%.

Проведемо аналіз витрат за економічними елементам ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2023 рр.. Джерелом інформації для розрахунків є дані форми № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) відображено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Аналіз витрат за економічними елементами

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022р. та 2023р., тис. грн.

№ з/п	Назва статті	Код рядка	За 2022р.	За 2023р.	Абсолютне відхилення	Відносний приріст (відхилення), %
1	Матеріальні затрати	2500	2724143	3192405	468262	17,19
2	Витрати на оплату праці	2505	306530	407569	101039	32,96
3	Відрахування на соціальні заходи	2510	66268	87356	21088	31,82
4	Амортизація	2515	72769	81725	8956	12,31
5	Інші операційні витрати	2520	28071	92835	64764	230,71
ВСЬОГО		2550	3197781	3861890	664109	20,77

Згідно даних табл. 3.6 встановлено, що у 2023р. абсолютно усі витрати за економічними елементами збільшились. Це пояснюється рядом

об'єктивних господарських факторів, зокрема матеріальні затрати збільшились через два фактори. З однієї сторони – це збільшення вартості придбаної молочної сировини, з другої – збільшення кількості придбаної сировини. Звичайно, це є позитивним моментом, адже в результаті було збільшено об'єми випущеної готової продукції, що сприяло збільшенню доходів.

Збільшення у 2023р. витрат на оплату праці на 101039тис. грн. або 32,96% відбулось за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати та збільшення працівникам розміру заробітної плати, що є позитивним, адже свідчить про соціальну відповідальність підприємства перед працівниками. Відповідно до цього збільшились відрахування на соціальні заходи на 31,82% або 21088тис. грн.

Амортизаційні відрахування у 2023р. зросли на 12,31% або 8956тис. грн. у зв'язку із введенням в експлуатацію нового виробничого обладнання. Як бачимо, збільшення усіх витрат за економічними елементами має відповідний фінансовий результат – збільшення реалізованої продукції та доходів, що призвело до збільшення нерозподіленого прибутку.

Виходячи з даних таблиці 3.6 на рис. 3.3 та рис. 3.4 розглянемо структуру витрат за економічними елементами ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у %-му відношенні.

Дані рис. 3.3 та рис. 3.4 свідчать про те, за 2022р. та 2023р. структура витрат за економічними елементами практично не змінилась. Частка матеріальних затрат є найбільшою і становить 85% та 83% відповідно у 2022р. та у 2023р. Витрати на оплату праці становлять 10% та 11% відповідно у 2022р. та у 2023р.

На нашу думку важливо також здійснити аналіз показників ліквідності, це є важливим з кількох причин. По-перше, він дозволяє оцінити можливість компанії виконувати свої поточні фінансові зобов'язання за короткостроковими строками, для забезпечення фінансової стабільності та запобігання потенційним проблемам з платежами

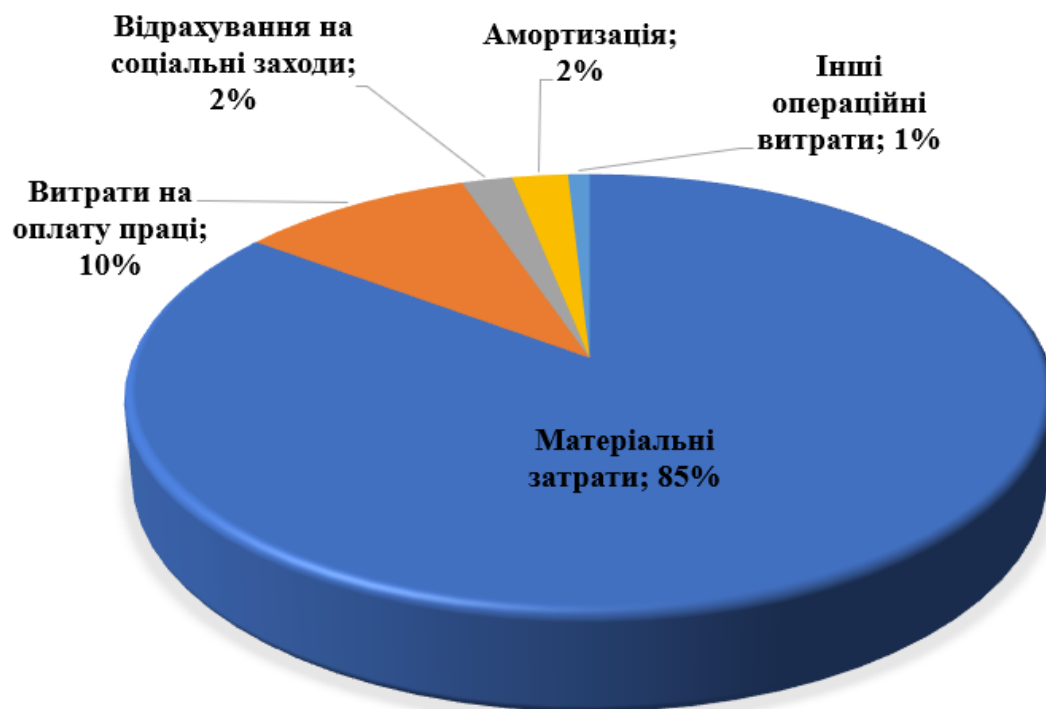


Рис. 3.1. Структура витрат за економічними елементами
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022р.

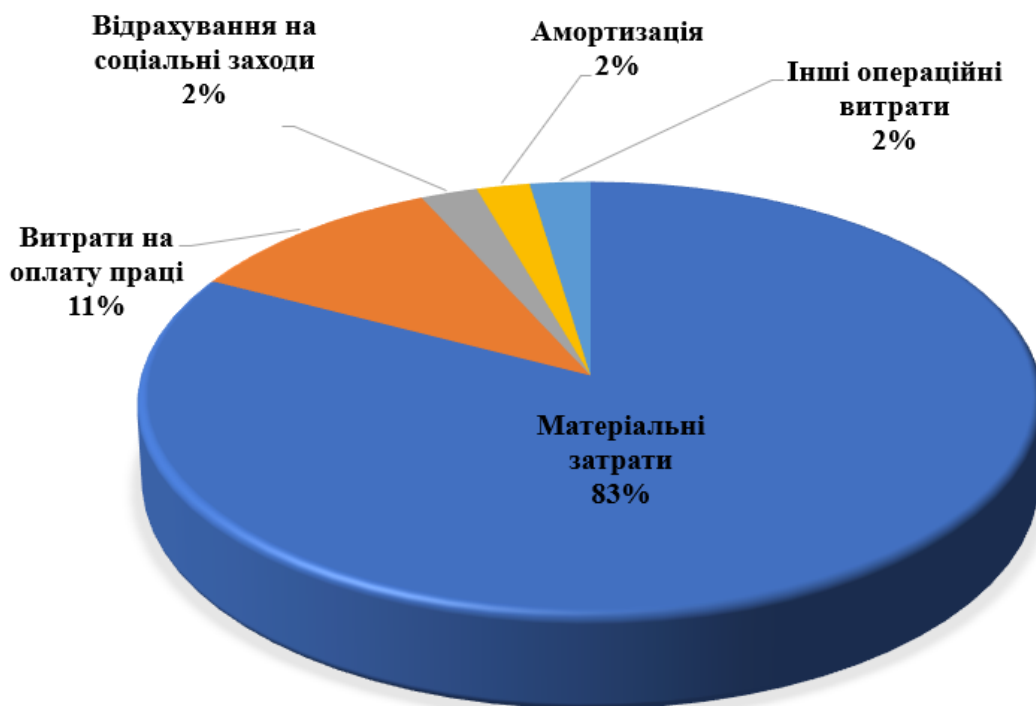


Рис. 3.2. Структура витрат за економічними елементами
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2023р.

. По-друге, аналіз ліквідності допомагає виявити можливі ризики недоліків готівки або ліквідних активів, що можуть виникнути в майбутньому і вплинути на фінансове становище підприємства. Аналіз показників ліквідності є важливим інструментом для інвесторів та кредиторів при прийнятті рішень про співпрацю з компанією, оскільки він вказує на її здатність виконати свої фінансові зобов'язання у майбутньому. Динаміка показників ліквідності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в 2022 - 2023 рр. відображено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Динаміка показників ліквідності
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022р. та 2023р.

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-
	2022	2023	2023 / 2022
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,19	1,15	-0,04
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,75	0,8	0,05
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,09	0,05	-0,04
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	0,68	0,79	0,11

Враховуючи те, що нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності в межах 1-3, слід відмітити, що оборотних активів цілком достатньо щоб оплатити поточні зобов'язання, хоча кращим є значення коефіцієнта в межах 2-3.

Нормативне значення коефіцієнта швидкої ліквідності в межах 0,5-1 і вище, слід відмітити, що в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» достатньо ліквідних оборотних коштів для своєчасного здійснення розрахунків за зобов'язаннями.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності в межах 0,2-0,25 і вище. Як бачимо з табл. 3.7, значення коефіцієнта є значно нижчим, якщо врахувати, що це є відношення грошових коштів до поточних зобов'язань, то

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» не володіє достатньою кількістю грошових коштів для покриття усіх поточних зобов'язань.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості є незадовільним, адже нормативне значення в межах 1, в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» кредиторська заборгованість є більшою за дебіторську, тобто підприємство не може кредитувати покупців за рахунок постачальників.

Показники фінансової стійкості надають інформацію про фінансовий стан підприємства та здатність адаптуватись при негативних впливах зовнішніх чинників або внутрішніх труднощів. Вони вказують на ефективність використання активів та капіталу підприємством. компанією. Високі значення показників можуть свідчити про фінансову стійкість та успішну діяльність. Динаміка показників фінансової стійкості відображена в табл. 3.8.

Дані табл. 3.8 свідчать про те, що визначена сума власних оборотних коштів у 2022р. та у 2023р. в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є від'ємною (-53 695 тис. грн. та 175 922 тис. грн.), тобто підприємство залежить від зовнішніх джерел фінансування для збільшення (наповнення) обігового капіталу.

Підприємство є залежним від зовнішніх постачальників фінансових ресурсів, про це свідчить коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами. свідчить про те, що

В ПрАТ «Тернопільський молокозавод» маневреність власних оборотних коштів є низькою, тобто залежною від кредиторів щодо формування оборотного капіталу. Також в підприємстві є низьким показник коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами запасів, при чому у 2023р. він ще більше знизився (на 0,65). Тобто є ймовірність, що підприємство не зможе забезпечити безперебійний виробничий процес без довго- та короткострокових кредитів та позикового капіталу. Для покращення значення даного показника необхідно збільшувати власний капітал та зменшувати кредити та позики.

Таблиця 3.8

**Динаміка показників фінансової стійкості
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в 2022 - 2023 рр.**

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +,-
	2022	2023	2023 / 2022
Власні обігові кошти, тис. грн.	-53 695	-175 922	-122 227
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	-0,09	-0,27	-0,18
Маневреність власних оборотних коштів	-0,8	-0,15	0,65
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	-0,24	-0,89	-0,65
Коефіцієнт фінансової автономії	0,49	0,47	-0,02
Коефіцієнт фінансової залежності	2,04	2,13	0,09
Коефіцієнт фінансового левєриджу	1,04	1,13	0,09
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,09	-0,24	-0,15
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,77	0,69	-0,08
Коефіцієнт фінансової стійкості (покриття інвестицій)	0,61	0,64	0,03
Коефіцієнт мобільності активів	0,88	0,72	-0,16

Коефіцієнти фінансової автономії, фінансової залежності та фінансового левєреджу додатні, що є позитивним. Фінансова залежність ПрАТ «Тернопільський молокозавод» підвищується, і в 2023р. на кожну гривню власних коштів припадає 2,13 гривні фінансових ресурсів, що на 0,09 більше, ніж у 2022р. Оскільки, значення показника в межах норми, то фінансові ризики підприємства знаходяться на прийнятному рівні.

Нормативне значення показника фінансової стійкості 0,67-1,5. Значення нижче 0,67 говорить про високий рівень фінансових ризиків, як в даному випадку (0,61-0,64 відповідно у 2022р. та у 2023р.). У 2023 р. на кожну гривню

зобов'язань ПрАТ «Тернопільський молокозавод» припадало 0,64 гривні власного капіталу.

Мобільність активів (співвідношення оборотних і необоротних активів) ПрАТ «Тернопільський молокозавод» протягом 2022-2023 рр. зменшилась за рахунок збільшення суми необоротних активів з 678 841 тис. грн. до 912 628 тис. грн. В 2023р. на кожен гривню необоротних активів припадало 0,72 гривень оборотних активів, в 2022р. значення показника становило 0,88. Таким чином, гнучкість підприємства зменшилась, разом з тим, нормативного значення даного коефіцієнта не існує, хоча висока мобільність активів говорить про те, що підприємство зможе змінити структуру активів протягом досить короткого періоду часу.

Оцінка ефективності виробництва та операційної діяльності пов'язана з показниками рентабельності. Рентабельність продаж дозволяє оцінити, яка частина виручки від продажу товарів або послуг залишається підприємству після покриття всіх витрат, пов'язаних з виробництвом та продажем. Це дає уявлення про те, наскільки ефективно підприємство управляє своїми операційними витратами. Динаміка показників рентабельності (збитковості) відображена в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Динаміка показників рентабельності (збитковості)
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в 2022 - 2023 рр.

Показники	Рік		Абсолютний приріст (відхилення), +, –
	2022	2023	2023 / 2022
Рентабельність продажів за валовим прибутком (валова маржа), %	18,59	13,93	-4,66
Рентабельність продажів за операційним прибутком (операційна маржа), %	9,6	4,81	-4,79
Рентабельність продажів за чистим прибутком (чиста маржа), %	5,15	2,76	-2,39
Операційна рентабельність витрат, %	10,59	5,03	-5,56

Отже, кожна гривня продаж дозволила отримати 13,93 грн. операційного прибутку, хоча операційний прибуток у порівнянні з 2022р. зменшився на 4,66грн., це пояснюється збільшенням собівартості та витрат на збут.

Рентабельність продажів за операційним прибутком («Return on sales (ROS)») – є одним з найважливіших показників ефективності діяльності компанії. Цей коефіцієнт показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції. Іншими словами, скільки залишається в підприємства після покриття собівартості продукції» [4]. Таким чином, у підприємства залишається 4,81 грн. з кожної гривні проданої продукції. Відмітимо, що негативним є те, що даний показник зменшився на 4,79 грн. у 2023р. в порівнянні з 2022р.

Згідно показників рентабельності продажів за чистим прибутком, у підприємства залишається 2,76 грн. чистого прибутку з кожної гривні проданої продукції, що загалом є позитивним, проте спостерігається загальне зменшення усіх показників рентабельності продаж у 2023р. в порівнянні до 2022р.

Хоча не існує нормативного значення показника операційної рентабельності витрат, але його збільшення протягом звітного періоду є позитивним (свідчить про покращання результатів діяльності підприємства), зменшення – свідчить про погіршення результатів діяльності підприємства. Операційна рентабельність витрат в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» зменшилась, тобто у 2023р. операційні витрати суттєво зросли, тому підприємству доцільно працювати над зниженням собівартості продукції та усіх операційних витрат.

Отже, аналіз показників рентабельності у 2023р. задовільний, але у порівнянні з 2022р. спостерігаємо зниження даних показників, тому керівництву підприємства доцільно переглянути політику щодо оптимізації як операційних, так і усіх витрат.

Результати аналізу фінансової звітності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2023 рр. дає можливість стверджувати, що валюта

балансу збільшилась за рахунок: в активі – капітальних інвестицій та дебіторської заборгованості, в пасиві – нерозподіленого прибутку, довгострокових кредитів банків, кредиторської заборгованості. Мають тенденцію до зменшення показники ліквідності (у підприємства можуть виникнути проблеми із здатністю підприємства відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями.) та рентабельності продаж (покращення показників можливе при здійсненні оптимізації витрат). Щодо показників фінансової стійкості – їх значення є задовільним.

Висновки до розділу 3

1. Горизонтальний аналіз структури активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» свідчить про те, що первісна вартість основних засобів на кінець 2023р. збільшилась на 58984 тис. грн., що є позитивним явищем, адже підприємство ввело в експлуатацію основних засобів на 58984 тис. грн., а зменшення залишкової вартості основних засобів пов'язано з тим, що підприємство веде чітку політику щодо основних засобів. Таким чином, непридатні до використання основні засоби чи ті, які потребують не виправданих інвестицій підприємство ліквідує. Загалом, за 2023р. вартість необоротних активів зросла на 233787 тис. грн або 34,44%, тобто відбулось поліпшення майнового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в частині необоротних активів, а найбільше зросли капітальні інвестиції (на 106,05%).

На кінець 2023р. спостерігаємо зменшення готової продукції (на 47086 тис. грн. або 33,76%) і товарів (на 121 тис. грн або 19,39%). Даний факт є позитивним, адже підприємство покращило на звітну дату реалізацію готової продукції та товарів. Негативними тенденціями у господарській діяльності вважаємо зростання на кінець 2023р. вартості дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (22154 тис. грн. або 8,46%). Вважаємо, що суттєве зростання дебіторської заборгованості сповільнює вчасне надходження грошових коштів, які підприємство використовувало б як на

господарську діяльність, так і на погашення своїх зобов'язань перед постачальниками. Вартість оборотних активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на кінець 2023р. збільшилась на 10,5% у порівнянні з 2022р. і становить 657662тис. грн.

Загалом, на кінець 2023р. така тенденція спостерігається з усіма активами підприємства, адже валюта балансу зросла на 23,26% або 296295тис. грн. і становила 1570290 тис. грн. (на кінець 2022р. валюта балансу становила 1273995тис. грн.).

2. Горизонтальний аналіз власного капіталу свідчить про те, що вартість зареєстрованого капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 15800 тис. грн., вартість додаткового капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 19200 тис. грн., вартість резервного капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 1278 тис. грн.

Позитивною тенденцією у діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є щорічне зростання нерозподіленого прибутку, який за 2023р. зріс на 111560тис. грн. або 18,94%. Це свідчить про високоефективну роботу підприємства вцілому, а також управлінського, збутового та виробничого персоналу.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в господарській діяльності використовує довгострокові кредити та позики. Так, у 2022р. довгострокові кредити банків становили 118681 тис. грн., у 2023р. – 229937 тис. грн., що на 111256 тис. грн. більше, або на 93,74%. Значимо, що основна спрямованість отриманих довгострокових кредитів пов'язана із капітальним будівництвом та придбанням та введенням в експлуатацію основних засобів, як результат – зростання прибутків.

Серед поточних зобов'язань підприємства спостерігаємо зменшення на кінець 2023р. кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (на 29354 тис. грн. або 15,32%), заборгованості за розрахунками з бюджетом (на 17873тис. грн. або 63,83%), кредиторської заборгованості за одержаними авансами (на 14188 тис. грн. або 94,4%), також відбулось зменшення поточних забезпечень (на 1806тис.грн. або на 3,23%).

Таким чином, вартість довгострокових зобов'язань та забезпечень зросла на 111256 тис. грн. або 93,74%, вартість поточних зобов'язань і забезпечень зросла на 14,71% або 73479 тис. грн.

Горизонтальний аналіз джерел фінансування ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на кінець 2023р. свідчить про збільшення валюти балансу на 296295 тис. грн або 23,26%. Основними чинниками, які створили таку ситуацію є збільшення довгострокових кредитів банків (на 93,74%) та поточної кредиторської заборгованості (на 72,72%) та збільшення нерозподіленого прибутку (на 18,94%).

3. Здійснений аналіз рентабельності продаж свідчить про наступне: кожна гривня продаж дозволила отримати 13,93 грн. операційного прибутку, хоча операційний прибуток у порівнянні з 2022р. зменшився на 4,66грн., це пояснюється збільшенням собівартості та витрат на збут.

Рентабельність продажів за операційним прибутком показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції. Таким чином, у підприємства залишається 4,81 грн. з кожної гривні проданої продукції. Відмітимо, що негативним є те, що даний показник зменшився на 4,79 грн. у 2023р. в порівнянні з 2022р.

Згідно показників рентабельності продажів за чистим прибутком, у підприємства залишається 2,76 грн. чистого прибутку з кожної гривні проданої продукції, що загалом є позитивним, проте спостерігається загальне зменшення усіх показників рентабельності продаж у 2023р. в порівнянні до 2022р.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено дослідження аудиту та корпоративного управління підприємством та запропоновано шляхи їх удосконалення. За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

1. Встановлено, що корпоративне управління як організаційна форма має свою еволюцію. Так, в XX-му столітті завдяки процесам злиття та об'єднання капіталів виникають такі організаційні форми як трести, холдинги, корпорації.

2. Досліджено, що в сучасному світі трактування поняття «корпоративне управління» широко використовується, оскільки в багатьох країнах на великих підприємствах спостерігається стратегія об'єднання та формування корпорацій. Головними особливостями корпорацій є: велика організаційна та господарська структура, що функціонує на національному та міжнародному рівнях, характеризується високим рівнем виробництва, концентрації та централізації капіталу. Корпорація також розглядається як система внутрішніх взаємодій між корпоративними підрозділами, спрямованих на досягнення певної мети чи цілі, що є причиною їх об'єднання. Таким чином, на основі корпоративної форми бізнесу з'явилося поняття «корпоративне управління».

3. На основі аналізу досліджень практиків та вчених-економістів пропонується корпоративне управління розглядати як комплекс заходів за допомогою яких власник здійснює керівництво своїми корпоративними правами з метою отримання прибутку та здійснення управління підприємством. Тобто, це система взаємовідносин між органами компанії та її власниками (акціонерами), спрямована на управління діяльністю підприємства.

4. Запропоновано, з метою покращення розвитку корпоративних відносин алгоритм ефективного корпоративного управління приватного акціонерного товариства. Даний алгоритм сприятиме більш ефективному контролю за діяльністю підприємства і включає організаційні аспекти, визначення цілей та стратегії акціонерного товариства, створення ефективної

системи управління, розвитку комунікаційної системи, залучення та розвитку персоналу, дотримання вимог законодавства і стандартів, розвитку відкритості та відповідальності, а також постійного вдосконалення.

5. Встановлено, що організаційна структура ПрАТ «Тернопільський молокозавод» являє собою ієрархію, яка складається із чотирьох рівнів: вищий рівень управління (наглядова рада, правління); середній рівень управління (керівники самостійних структурних одиниць); первинний рівень управління (керівники первинної ланки: діляниць, груп, відділів); рівень виконавців (працівники). Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на 31 грудня 2023р. становив 15 800 тис. грн., збільшення відбулось в 2022р. – на 800 тис. грн.). Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» поділений на 395 000 000 шт. простих іменних акцій. Номінальна вартість акцій – 0,04 грн.

В ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється формування та оприлюднення згідно нормативно-правового законодавства річного управлінського звіту, зокрема Звіту про управління, складовою частиною якого є Звіт про корпоративне управління. Окрім того, Звіт про управління є складовою звітного документу «Річна інформація емітента цінних паперів за 20__ рік».

6. На основі опрацювання наукових публікацій та нормативних документів, визначено, що виокремлюється обов'язковий аудит фінансової звітності (проводять аудиторські компанії), аудит корпоративного управління (проводять аудиторські компанії) та внутрішній аудит корпоративного управління, який забезпечується відділами внутрішнього аудиту корпоративних підприємств.

7. Досліджено нормативні документи, що визначають необхідність проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності для підприємств, що становлять суспільний інтерес, до яких і відноситься об'єкт дослідження – ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Проаналізовано аудиторський висновок за 2023 рік ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та визначено, що ключовими

питаннями аудиту у 2023 році були питання визнання доходів та питання ризику обходу механізмів внутрішніх контролів управлінським персоналом.

8. Рекомендовано ПрАТ «Тернопільський молокозавод», окрім обов'язкового аудиту фінансової звітності проводити незалежний аудит корпоративного управління, що дозволить покращити відповідність підприємства нормативним та законодавчим документам; захистить підприємство від можливого шахрайства та різного роду фінансових порушень; дозволить мінімізувати юридичні ризики; покращить репутацію підприємства та буде демонструвати зацікавленим сторонам та стейкхолдерам, прагнення дотримуватися належних практик корпоративного управління; сприятиме залучення нових інвесторів, які матимуть упевненість щодо належного управління підприємством.

9. Обґрунтовано необхідність впровадження системи внутрішнього аудиту шляхом створення відділу внутрішнього аудиту та визначено організаційний статус внутрішнього аудиту ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Відповідно на відділ внутрішнього аудиту покладаються обов'язки щодо аудиту корпоративного управління. Внесено пропозиції щодо необхідності затвердження Положення про підрозділ Внутрішнього аудиту», у якому вбачається необхідність деталізації та визначення: нормативної бази ВА; етичних норм аудиторів; визначення принципів ієрархічної організації та загальної організації підприємства; повноваження (доступ до документів підрозділів, які перевіряються); природи внутрішнього аудиту (розрізняють аудит відповідності, ефективності та аудит менеджменту); обов'язків проведення спільних завдань, спеціальних завдань та консультаційних послуг; визначення підзвітності.

10. Здійснено аналіз на прикладі об'єкта дослідження – ПрАТ «Тернопільський молокозавод» системи внутрішнього аудиту з точки зору корпоративного управління на основі ризик-орієнтованого планування у процесі проведення ВА. Аналіз ризиків проведено з врахуванням: ринкового ризику, кредитного ризику, ризику ліквідності та інших ризиків, які є результатом впливу наявних фінансових інструментів.

11. Горизонтальний аналіз структури активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» свідчить про те, що первісна вартість основних засобів на кінець 2023р. збільшилась на 58984 тис. грн., що є позитивним явищем, адже підприємство ввело в експлуатацію основних засобів на 58984 тис. грн., а зменшення залишкової вартості основних засобів пов'язано з тим, що підприємство веде чітку політику щодо основних засобів. Таким чином, непридатні до використання основні засоби чи ті, які потребують невиправданих інвестицій підприємство ліквідує. Загалом, за 2023р. вартість необоротних активів зросла на 233787тис. грн або 34,44%, тобто відбулось поліпшення майнового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в частині необоротних активів, а найбільше зросли капітальні інвестиції (на 106,05%).

На кінець 2023р. спостерігаємо зменшення готової продукції (на 47086тис. грн. або 33,76%) і товарів (на 121тис. грн або 19,39%). Даний факт є позитивним, адже підприємство покращило на звітну дату реалізацію готової продукції та товарів. Негативними тенденціями у господарській діяльності вважаємо зростання на кінець 2023р. вартості дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (22154тис. грн. або 8,46%). Вважаємо, що суттєве зростання дебіторської заборгованості сповільнює вчасне надходження грошових коштів, які підприємство використовувало б як на господарську діяльність, так і на погашення своїх зобов'язань перед постачальниками. Вартість оборотних активів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» станом на кінець 2023р. збільшилась на 10,5% у порівнянні з 2022р. і становить 657662тис. грн.

Загалом, на кінець 2023р. така тенденція спостерігається з усіма активами підприємства, адже валюта балансу зросла на 23,26% або 296295тис. грн. і становила 1570290 тис. грн. (на кінець 2022р. валюта балансу становила 1273995тис. грн.).

12. Горизонтальний аналіз власного капіталу свідчить про те, що вартість зареєстрованого капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 15800 тис. грн., вартість додаткового капіталу у 2022р. та у 2023р.

залишається незмінною і становить – 19200 тис. грн., вартість резервного капіталу у 2022р. та у 2023р. залишається незмінною і становить – 1278 тис. грн.

Позитивною тенденцією у діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є щорічне зростання нерозподіленого прибутку, який за 2023р. зріс на 111560 тис. грн. або 18,94%. Це свідчить про високоефективну роботу підприємства вцілому, а також управлінського, збутового та виробничого персоналу.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в господарській діяльності використовує довгострокові кредити та позики. Так, у 2022р. довгострокові кредити банків становили 118681 тис. грн., у 2023р. – 229937 тис. грн., що на 111256 тис. грн. більше, або на 93,74%. Значимо, що основна спрямованість отриманих довгострокових кредитів пов'язана із капітальним будівництвом та придбанням та введенням в експлуатацію основних засобів, як результат – зростання прибутків.

Серед поточних зобов'язань підприємства спостерігаємо зменшення на кінець 2023р. кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (на 29354 тис. грн. або 15,32%), заборгованості за розрахунками з бюджетом (на 17873 тис. грн. або 63,83%), кредиторської заборгованості за одержаними авансами (на 14188 тис. грн. або 94,4%), також відбулось зменшення поточних забезпечень (на 1806 тис. грн. або на 3,23%).

Таким чином, вартість довгострокових зобов'язань та забезпечень зросла на 111256 тис. грн. або 93,74%, вартість поточних зобов'язань і забезпечень зросла на 14,71% або 73479 тис. грн.

Горизонтальний аналіз джерел фінансування ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на кінець 2023р. свідчить про збільшення валюти балансу на 296295 тис. грн. або 23,26%. Основними чинниками, які створили таку ситуацію є збільшення довгострокових кредитів банків (на 93,74%) та поточної кредиторської заборгованості (на 72,72%) та збільшення нерозподіленого прибутку (на 18,94%).

13. Здійснений аналіз рентабельності продаж свідчить про наступне: кожна гривня продаж дозволила отримати 13,93 грн. операційного прибутку, хоча операційний прибуток у порівнянні з 2022р. зменшився на 4,66грн., це пояснюється збільшенням собівартості та витрат на збут.

Рентабельність продажів за операційним прибутком показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції. Таким чином, у підприємства залишається 4,81 грн. з кожної гривні проданої продукції. Відмітимо, що негативним є те, що даний показник зменшився на 4,79 грн. у 2023р. в порівнянні з 2022р.

Згідно показників рентабельності продажів за чистим прибутком, у підприємства залишається 2,76 грн. чистого прибутку з кожної гривні проданої продукції, що загалом є позитивним, проте спостерігається загальне зменшення усіх показників рентабельності продаж у 2023р. в порівнянні до 2022р.

14. Результати аналізу фінансової звітності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2023 рр. дає можливість стверджувати, що валюта балансу збільшилась за рахунок: в активі – капітальних інвестицій та дебіторської заборгованості, в пасиві – нерозподіленого прибутку, довгострокових кредитів банків, кредиторської заборгованості. Мають тенденцію до зменшення показники ліквідності (у підприємства можуть виникнути проблеми із здатністю відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями.) та рентабельності продаж (покращення показників можливе при здійсненні оптимізації витрат). Щодо показників фінансової стійкості – їх значення є задовільним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болюх М. А., Бурчевський В.З. Економічний аналіз : навчальний посібник.
URL : <https://studentbooks.com.ua/content/view/178/39/1/2/>
2. Востряков О.В., Гребешкова О.М. Стратегічне управління підприємством. Бізнес-курс: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2014. 211 с.
3. Горова К. О., Лангова Г. М. Проблеми корпоративного управління в Україні.
URL : file:///C:/Users/NATALIA/Downloads/a_v_k,+%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf13
4. Господарський кодекс: Офіційний документ ВРУ від 04.02.2005 № 2424-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text12>
5. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. URL: <http://dse.org.ua/arhcive/15/3.pdf>
6. Джемпарова С.С., Харченко В.О. Сучасні аспекти аналізу фінансового стану підприємства. Культура народів Причорномор'я. 2012. № 252. С. 26–31.
7. Економічний аналіз : навч. посібник. / За ред. А. Г. Загороднього. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2005. 428 с.3 3
8. Еш С.М. Ринок фінансових послуг: підручник К. : «Центр учбової літератури», 2015. 400с.
9. Євтушевський В. А. Корпоративне управління: підручник. КНТУ ім. Т. Шевченка Ін-т. вищ. осв. Акад. пед. Наук України. К.: Знання, 2006. 406 с.
10. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91зі змінами та доповненнями, № 1576-XII. URL :[//">https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text //](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text)
11. Замай О. О. Методологія формування звітності про управління в системі інформаційного забезпечення зовнішнього контролю підприємств. URL : http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_87_2022_ukr/14.pdf9

12. Звіт про управління Прат «Тернопільський молокозавод». URL : file:///C:/Users/NATALIIA/Downloads/Zvit_z_upravlinnya_PrAT_Ternopilski_i_molokozavod_za_2022r..pdf8
13. Ігнат'єва І.А., Гарафонова О.І. Корпоративне управління: підручник. Київ: Центр учбової літератури. 2013, 600 с.11
14. Історія Тернопільського молокозаводу. URL : <https://ternopil.one/uk/eternal/istoriya-ternopilskogo-molokozavodu-3946> 4
15. Корпоративне управління в Україні: теоретико-методологічні аспекти: монографія. [О. М. Сохацька, Н. П. Тарнавська, С.П.Черничинець та ін.]. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 359 с
16. Манжула Є. В. Корпоративна власність України: особливості формування URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18805/%20Manzhula.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
17. Мацука В.М. Корпоративна соціальна відповідальність та сталий розвиток. Екологія, природокористування та охорона навколишнього середовища: прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (Маріуполь, 25 травня 2018 р.). Маріуполь: МДУ, 2018. с. 13-15.
18. Мацука В.М. Соціальна відповідальність як складова стратегії взаємодії держави, бізнесу, людини. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Маріуполь, 29 березня 2018 р.). Маріуполь: МДУ, 2018. с. 240 –242.
19. Мельничук І. В. Мужевич Н. В. Проблемні аспекти оцінки й обліку інвестиційно-інноваційних проектів та програм. Галицький економічний вісник. Тернопіль, 2019. Том 56. № 1. С. 123-130.
20. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text12
21. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Дохід від договорів з

- клієнтами». URL : https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS-15_ukr-compressed.pdf28
22. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. URL : https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%9B%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%9F%D0%92%D0%90-1312.pdf
23. Міжнародні стандарти обліку та звітності : підручник / А. І. Крисоватий, В. М. Панасюк, І. В. Мельничук, Т. Г. Бурденюк ; за заг. ред. А. І. Крисоватого, В. М. Панасюк. Тернопіль : Економічна думка, 2021. 580 с.
24. МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилках». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/mu170319>
25. Мужевич Н. В. Еволюція формування поняття «витрати». Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 10-11 жовтня 2014 р.). С. 86-89.
26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.1>
27. Охріменко О.О., Івнаова Т.В. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
28. Панасюк В. М. Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. Тернопіль : ТНЕУ. 2020. 330 с.
29. Панасюк В. М., Бурденюк Т. Г., Мужевич Н. В. Особливості цифрової трансформації обліку. Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ, 2021. Том 68. № 1. С. 70-76. URL : <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/34842>
30. Панасюк В. М., Ковальчук Є. К., Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Бухгалтерський облік: від знань до компетентностей: навчальний посібник для дистанційного навчання. Тернопіль : [б. в.], 2020. 363 с.

31. Панасюк В. М., Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Цифрова трансформація обліку в умовах форс-мажорних обставин. Галицький економічний вісник. Тернопіль, 2022. № 5-6 (78-79). С. 51-58.
32. Паршикова А. Регулювання ринку цінних паперів (досвід США, Великої Британії та Німеччини) Інформаційна довідка, Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29253.pdf>
33. Петрашко Л.П. Корпоративна відповідальність: крос-культурні моделі та бізнес-практики: монографія. К.: КНЕУ, 2013. 372 с.
34. Податковий кодекс України : Офіційний документ ВРУ № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.21>
35. Про Антимонопольний комітет України. Верховна Рада України; Закон від 26.11.1993 № 3659-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
36. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua.22>
37. Про депозитарну систему України. Верховна Рада України; Закон від 06.07.2012 № 5178-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17.53>.
38. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. Верховна Рада України; Закон від 30.10.1996 № 448/96-ВР URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960448.htm
39. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>» [6],
40. Проскуріна Н. М. Формалізація дії механізмів організаційно-функціональної оптимізації внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління. *Інвестиції: практика та досвід* № 21. 2010. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2010/5.pdf
41. Річна звітність емітента (ПрАТ «Тернопільський молокозавод» <https://smida.gov.ua/db/feed/showform/owner/983325>

42. Саприкіна М. А., Саєнсус М.А., Місько Г.А. Корпоративна соціальна відповідальність: модель і управлінські практики: підручник для ВУЗів. К.: Вид. «Фарбований лист», 2011. 480 с.
43. Сисюк С. В. Оцінка та страхування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності: обліковий аспект. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. 2015. № 2. С. 86-91.
44. Сисюк С. В., Бенько І,Д. Оцінка переваг застосування акредитивної форми розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності. *Вісник ЖДТУ*. Сер. Економічні науки. 2011. № 2. С. 206-208.
45. Сисюк С.В. Мельник Н. Г. Витрати на управління: історія розвитку облікової категорії. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 4(62). С. 216-218.
46. Сисюк С.В., Кулинич Д.З. Принципи формування та оприлюднення фінансової звітності за міжнародними стандартами. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії» (25 квітня 2020 року). Дніпро: ПДАБА, 2020. С. 97-101
47. Сисюк С.В. Організаційні проблеми реформування обліку в умовах євроінтеграції. *Облік, аналіз та аудит у контексті Європейської інтеграції України*: монографія. за заг. ред. М.С.Пашкевич; Нац.гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. С.195 – 210.
48. Сметанко О. Сутність та місце внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління акціонерним товариством. URL : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13sovyat.pdf>.
49. Тарасенко О.С. Акціонерна і корпоративна власність: сумісне і особливе //Академічний огляд. Дніпропетровський університет економіки і права. 2007. №2. С.15-20.
50. Тарасенко О.С. Корпоративна власність в інституціональній економіці //Вісник. Науковий журнал Донецького національного університету

- економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Економічні науки. №3 (35). Донецьк: ДНУЕТ. 2007. С.80-86.
51. Фабіянська В.Ю. Обов'язковий аудит фінансової звітності в контексті реформування аудиторської діяльності в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2019, № 7. С. 16
 52. Фабіянська В.Ю. Система контролю якості аудиторських фірм України як основа їх сталого розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 132–143.15
 53. Фінансовий облік. Підручник: 3-тє видання доп. і перероб. / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, П. Н. Денчук, Н.В. Починок, Р. В. Романів. Тернопіль. ЗУНУ. 2023.
 54. Цивільний кодекс України Офіційний документ ВРУ 16.01.2003 № **435-IV**. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 55. Чайка Т.Ю. Ларіна Т.І. Оптимізація структурно-динамічних характеристик балансу підприємства на основі його горизонтального аналізу. URL : http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/6_74_3_2019_ukr/19.pdf 2
 56. Шалімова Н.С., Кузьменко Г.І. Регулювання обов'язкового аудиту в країнах ЄС та Україні. *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 51–56.14
 57. Штерн Г.Ю. Корпоративне управління: навч.посібник. Харків:ХНАМГ, 2009. 228с 10
 58. Щодо суттєвості у бухгалтерському обліку і звітності. Лист МІНФІНУ від 29.07.2003 N 04230-04108. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4108201-03#Text>
 59. Accounting in Ukraine under implementation of the European legislation: monograph / M. Luchko, N. Khorunzhak, I. Benko [et al.]; under the guidance M. Luhcko. Ternopil : TNEU, 2017. - 232 p.
 60. Muzhevych Nataliia. Current aspects of accounting settlements with responsible persons. VII International Scientific and Practical Conference «Innovative areas of solving problems of science and practice», November 8-11, 2022. Oslo. Norway.

61. Ruslana Andrushko, Nataliia Muzhevyh, Taras Burdeniuk. Expenditure of innovative technologies of accounting and control in the modern information spase. Digital economy trends: global challenges, strategy and technologies / monograph / edited by Ghenadie Ciobanu, Olha Pavlykivska. Galati. Romania. 2021. pp. 212-222